

**УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО
И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО**
ФАКУЛТЕТ „УПРАВЛЕНИЕ И АДМИНИСТРАЦИЯ“
КАТЕДРА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ“

АРТЬОМ АНАТОЛИЕВИЧ БУХТЕЕВ

**ИНТЕЛИГЕНТНО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ
В ЮГОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация

за придобиване на образователна и научна степен “доктор”

по професионално направление 3.7 Администрация и управление,
научна специалност Администрация и управление (Регионално развитие)

Научен ръководител:

доц. д-р Георги Бисеров Николов

София 2025

Дисертационният труд на редовния докторант Артџом Анатолиевич Бухтеев е обсъден и насочен за защита на заседание на катедрен съвет на катедра “Регионално развитие” при факултет „Управление и администрация” към Университета за национално и световно стопанство, проведено на 31.03.2025 г.

Дисертационният труд е с обем от 164 страници, от които 156 страници основен текст. Състои се от увод, три основни глави, заключение, списък с основните научни постижения с приносен характер и библиография на използваните източници.

Докторантът е отчислен с право на защита със заповед на Ректора на УНСС, считано от 07.04.2025 г.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на 18.06.2025 г. от 10:00 ч. в зала „Научни съвети“ 2032А на УНСС, град София, на открито заседание на научно жури в състав:

Вътрешни членове:

Проф. д-р Камен Димитров Петров
Доц. д-р Елка Георгиева Василева

Външни членове:

Проф. д-р Галина Георгиева Куртева
Проф. д.н. Петър Борисов Борисов
Доц. д-р Яница Петкова Димитрова

Резервни членове:

Проф. д-р Николай Иванов Цонков
Доц. д-р Теодор Николаев Радев

Материалите по защитата са на разположение на заинтересованите лица в Дирекция „Наука“ и на интернет страницата на УНСС, гр. София - <http://www.unwe.bg>

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. *Актуалност и значимост на изследваната тема*

Темата на дисертационния труд и нейната актуалност и значимост се обуславя на първо място от съвременните предизвикателства, свързани с регионалната икономическа трансформация, дигитализацията, демографските проблеми и устойчивото териториално развитие. Интелигентното развитие, като стратегическа рамка, надгражда концепциите за устойчиво и балансирано развитие чрез фокус върху иновациите, предприемачеството, цифровата свързаност, човешкия капитал и доброто управление.

В условията на задълбочаващи се регионални дисбаланси в България, особено между столицата и периферните територии, прилагането на интелигентни подходи към развитието придобива особено значение. Регионите в Югоизточна България притежават значителен потенциал - природен, геостратегически, културно-исторически и човешки, но същевременно се сблъскват с редица структурни и социално-икономически предизвикателства, които възпрепятстват устойчивото им развитие.

Изследването е насочено към анализ на възможностите за интелигентна трансформация на Югоизточния район, включително чрез прилагане на концепцията за интелигентна специализация, интегриране на иновационни политики и подобряване на териториалното управление. Практическата значимост на разработката се изразява в нейния принос към формулирането на приложими препоръки за местните и регионалните власти, бизнеса и гражданския сектор в посока изграждане на по-конкурентоспособен, иновативен и приобщаващ регион.

2. *Обект и предмет на изследването*

Изборът на обект и предмет на изследването е продиктуван от значимостта на интелигентното регионално развитие за повишаване на конкурентоспособността и устойчивостта на българските територии в контекста на европейските политики и добри практики.

Обект на изследването са процесите на интелигентно регионално развитие, дигиталната трансформация на градската среда и устойчивите стратегии за териториално развитие в България и Европа.

Предмет на изследването е идентифицирането на ключовите фактори, които влияят върху регионалното развитие, анализът на интелигентните технологии и тяхното прилагане в регионалната политика, както и оценката на ефективността на интегрираните териториални инвестиции (ИТИ).

3. Цели и задачи на дисертационния труд

Основната цел на дисертационния труд е да бъде изследвано съвременното състояние и перспективите пред интелигентното регионално развитие, като се анализират приложимите модели и се предложат стратегически насоки за тяхното ефективно внедряване в български контекст, с акцент върху Югоизточния район и град Бургас като модел за интелигентна трансформация.

За постигането на тази цел са формулирани следните основни изследователски задачи:

- Да се изяснят теоретичните основи на понятието „интелигентно регионално развитие“ и да се дефинират ключовите свързани термини и принципи.
- Да се изследва нормативната и институционалната рамка на интелигентното развитие на регионите на ниво Европейски съюз и България.
- Да се анализират добри европейски практики, свързани с прилагането на концепции като „умни градове“ и цифрови териториални системи, с оглед адаптирането им в българска среда.
- Да се извърши емпиричен анализ на социално-икономическите характеристики и тенденции в Югоизточна България, с цел да се идентифицират основните предизвикателства и възможности за интелигентно развитие.
- Да се оцени влиянието на дигиталните иновации върху регионалната икономика, социалната среда и екологичните процеси.
- Да се анализират предизвикателствата пред местните власти при внедряването на интелигентни технологии и да се формулират приложими стратегически насоки и препоръки за устойчиво териториално развитие.

4. Основна изследователска хипотеза

Авторът на дисертационния защитава тезата, че чрез интелигентно планиране, внедряване на дигитални технологии и прилагане на устойчиви политики могат да се повишат конкурентоспособността на регионите, да се подобри качеството на живот и да се ограничат социално-икономическите дисбаланси в Югоизточна България.

5. Методология на изследването

Комплексният характер на темата и нейната интердисциплинарност изискват използването на съвкупност от подходи и методи. Теоретико-методологичната част на изследването се основава на анализ и синтез, индукция и дедукция, сравнителен и формално-логически подход, както и на критически преглед на научната литература и стратегически документи на Европейския съюз и България в областта на интелигентното регионално развитие.

В емпиричната част на изследването са приложени количествени и качествени методи - анализ на вторични статистически данни, анкетно проучване сред жители и експерти от Югоизточна България, експертни оценки и SWOT анализ. Община Бургас е използвана като казус за приложение на интелигентни политики на регионално ниво.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Съдържанието на дисертационния труд е представено в следната последователност:

СЪДЪРЖАНИЕ:

УВОД.....	Error! Bookmark not defined.
ГЛАВА I: ТЕОРЕТИЧНА И МЕТОДОЛОГИЧНА ПОСТАНОВКА НА ИНТЕЛИГЕНТНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА..	Error! Bookmark not defined.
1.1. Същност и характеристика на регионалното развитие...	Error! Bookmark not defined.
1.2. Основни термини, дефиниции и понятия, свързани с развитието на регионите	Error! Bookmark not defined.
1.3. Разглеждане на нормативната база, обхващаща регионалното развитие	Error! Bookmark not defined.
1.4. Модели за пространствено развитие на Община Бургас.	Error! Bookmark not defined.
ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ПЪРВА ГЛАВА	Error! Bookmark not defined.
ГЛАВА II: АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ГРАД БУРГАС.....	Error! Bookmark not defined.
2.1. Анализ на социално-икономическото развитие на Община Бургас ..	Error! Bookmark not defined.
2.2. Оценка на пространственото развитие на Община Бургас (2014- 2024)	Error! Bookmark not defined.
2.3. Оценка на напредъка по отношение на реализираните териториални инвестиции (ИТИ)	Error! Bookmark not defined.
2.4. Основни резултати от проведеното емпирично изследване	Error! Bookmark not defined.
ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ВТОРА ГЛАВА	Error! Bookmark not defined.
ГЛАВА III: НАСОКИ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА БУРГАС.....	Error! Bookmark not defined.
3.1. Добри европейски практики в интегрираното развитие на териториите.....	Error! Bookmark not defined.
3.2. Насърчаване на интелигентното развитие чрез внедряване на иновации на територията на Община Бургас	Error! Bookmark not defined.
3.3. Изграждане на модел на екосистема за формиране на интелигентен град (Smart City)	Error! Bookmark not defined.
ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ТРЕТА ГЛАВА	Error! Bookmark not defined.
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	Error! Bookmark not defined.
ОСНОВНИ НАУЧНИ ПОСТИЖЕНИЯ С ПРИНОСЕН ХАРАКТЕР	Error! Bookmark not defined.

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода на дисертационния труд авторът обосновава избора на темата, изхождайки от нейната висока актуалност и значимост в контекста на предизвикателствата пред регионалното развитие в България и Европа. Изведени са основната цел на изследването и съпътстващите я задачи, като е формулирана работната хипотеза, свързана с възможностите на интелигентното планиране и дигиталната трансформация за подобряване на конкурентоспособността и устойчивостта на регионите.

Дадена е ясна характеристика на обекта и предмета на изследването, обхващащи процесите на интелигентно регионално развитие, дигитализация на градската среда и ефективността на интегрираните териториални инвестиции. Описани са използваните методи - теоретико-аналитичен, сравнителен, емпиричен, както и конкретни изследователски инструменти като анкетно проучване, статистически анализ, SWOT и казусен подход.

Представени са основните източници на информация - стратегически документи на ЕС и България, научна литература, национални и регионални статистически данни, както и резултати от теренни изследвания в Югоизточна България. Изяснена е ограничителната рамка на изследването, фокусирана върху периода 2014-2024 г. и приложението на интелигентни политики в градска и регионална среда, със специален акцент върху Община Бургас.

ГЛАВА ПЪРВА ТЕОРЕТИЧНА И МЕТОДОЛОГИЧНА ПОСТАНОВКА НА ИНТЕЛИГЕНТНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА

В първата глава ще бъдат представени теоретичните основи на интелигентното регионално развитие, както и основните нормативни и стратегически документи, които регулират този процес. По-специално, ще се анализират основните термини и концепции, които изграждат рамката на регионалните политики, включително устойчиво развитие, цифрова трансформация и интегрирани териториални инвестиции (ИТИ).

1.1. Същност и характеристика на регионалното развитие

Настоящият раздел разглежда основните теоретични и концептуални измерения на регионалното развитие като ключов инструмент за постигане на социално-икономическа кохезия, балансирано териториално разпределение на ресурсите и устойчив растеж. Регионалното развитие представлява динамичен процес, в който взаимодействат множество фактори - икономически, социални, инфраструктурни, екологични и институционални - в рамките на ясно дефинирани териториални единици.

Регионалното развитие представлява съществен елемент от социално-икономическата динамика, като включва множество процеси, свързани с териториалното управление, икономическата дейност и подобряване на жизнения стандарт. В контекста на глобализацията, демографския натиск и засилената урбанизация, този тип развитие изисква иновативни решения, насочени към устойчив растеж и ефективно използване на

наличните ресурси. Един от най-актуалните подходи в тази сфера е интелигентното регионално развитие, базирано на цифровизация, иновации и интегрирани стратегии за териториално балансиране.

Първоначално регионалната политика се е фокусирала основно върху икономическите фактори - индустриализация, инфраструктура и аграрни инвестиции. В днешно време обаче обхватът ѝ се разширява, включвайки и социални, технологични и екологични измерения. Този комплексен подход се основава на разбирането, че устойчивото развитие на дадена територия е възможно само чрез синергия между икономически напредък, опазване на околната среда и социална ангажираност.

Концепцията за интелигентно развитие е тясно свързана с идеята за „умни градове“ (Smart Cities), която намира все по-широко приложение както в Европейския съюз, така и извън него. Макар основно насочено към урбанизираните зони, интелигентното развитие има своето място и в малки населени места и селски региони, където технологиите и иновациите могат съществено да подобрят качеството на живот и икономическите перспективи. Европейската регионална политика поставя особен акцент върху намаляване на териториалните различия чрез интелигентна инфраструктура, цифрови инструменти и устойчиви инвестиции.

Целта на настоящата глава е да очертае теоретичната и методологичната рамка на интелигентното териториално развитие. Ще бъдат разгледани ключовите понятия, стратегически насоки и нормативни документи, регулиращи този процес. Анализът на актуалните тенденции и внедряването на интелигентни технологии ще спомогне за формулиране на основните принципи и предизвикателства, пред които са изправени местните и регионални власти в стремежа си към устойчиво и интегрирано развитие.

Регионалното развитие е фундаментална концепция в икономическата и пространствената политика, която цели повишаване на благосъстоянието и конкурентоспособността на различните територии чрез стратегическо управление на природните, икономическите и социалните ресурси. Според Европейската комисия (2020)¹, регионалното развитие е процес на координирано и устойчиво управление, който цели намаляване на социално-икономическите дисбаланси между регионите чрез подходящи инвестиции, иновации и стратегически политики.

Регионалното развитие има съществено значение не само за икономическия просперитет, но и за социалната стабилност и екологичния баланс. Според Световната банка (2021)², устойчивото регионално развитие трябва да бъде насочено към насърчаване на икономическата активност, социалното включване и устойчивото използване на природните ресурси, като тези три аспекта следва да бъдат интегрирани в една цялостна стратегия.

В научната литература липсва единно прието определение за понятието „регион“. В различни държави и наднационални структури, като Европейския съюз, терминът „регион“ се прилага в различни контексти. ЕС е въвел стандартизирана класификация на териториалните единици (NUTS)³, но административното деление на държавите-членки остава различно. Съществува и терминологично разграничение между „регион“ и „район“, като последният има специфична употреба в Русия и България. В българската терминология е налице известно терминологично разминаване, което води до различни интерпретации на регионалната проблематика.

В този контекст регионът може да бъде разглеждан като пространствена единица със специфични природни, социални и икономически характеристики, които определят

---

¹ Европейска комисия. 2020. „Доклад за регионалното развитие в ЕС.“ Брюксел: Европейска комисия.

² Световна банка. 2021. „Регионално развитие и социално-икономически баланси.“ Washington D.C.: World Bank Group.

³ https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts?utm_source

неговата идентичност. Според научната литература съществуват различни критерии за диференциация на регионите, като природни (климат, релеф, водни ресурси), социално-икономически (икономическа активност, заетост, демографски характеристики), инфраструктурни и административни.

Под термина „регионално развитие“ се разбира комплекс от демографски, икономически, социални, инфраструктурни, екологични и други процеси, които протичат с различна интензивност и водят до формиране на териториални различия и специфични проблеми в отделните региони. На практика регионалното развитие може да се разглежда като целенасочен процес за намаляване на регионалните дисбаланси, подпомагане на икономическите дейности в отделните територии и подобряване на социалния, икономическия и екологичния потенциал на конкретна географски обособена област.

За по-цялостно разбиране на концепцията за регионалното развитие е необходимо да се анализират основните фактори, които влияят върху неговата динамика. Регионалното развитие е резултат от сложното взаимодействие между икономически, социални, инфраструктурни и екологични фактори, които формират териториалните характеристики на даден регион. Всеки от тези фактори оказва пряко въздействие върху устойчивостта и конкурентоспособността на регионите, като тяхното интегрирано управление е от съществено значение за постигането на балансирано развитие.

Паралелно с това регионалното развитие може да бъде анализирано и чрез различни теоретични модели, които обясняват факторите, влияещи върху териториалния растеж и социално-икономическите различия. Сред най-важните теоретични концепции са:

Таблица 1. *Взаимовръзки между факторите на регионалното развитие (диаграма, показваща връзките между икономическите, социалните, инфраструктурните и екологичните фактори)*

Теории	Основни характеристики
Неокласическа теория (Solow, 1956)⁴	Подчертава ролята на капитала, труда и технологичния напредък в икономическия растеж.
Теория на кумулативния растеж (Myrdal, 1957)⁵	Твърди, че икономически развитите региони продължават да се развиват, докато изоставащите региони остават в неблагоприятно положение.
Теория на полюсите на растеж (Perroux, 1955)⁶	Развитието се концентрира около големи икономически центрове и индустриални кълстери.
Концепция за интелигентен растеж (European Commission, 2020)⁷	Съвременен модел, който интегрира дигитализация, иновации и устойчиви политики за развитие.
Теория на ендеогенното развитие (Romer, 1986)⁸	Подчертава значението на знанието, иновациите и човешкия капитал в икономическия растеж.

⁴ Solow, Robert M. 1956. „A Contribution to the Theory of Economic Growth.“ Quarterly Journal of Economics 70 (1): 65-94.

⁵ Myrdal, Gunnar. 1957. „Economic Theory and Underdeveloped Regions.“ London: Gerald Duckworth.

⁶ Perroux, François. 1955. „Note sur la notion de pôles de croissance.“ Economie Appliquée 8: 307-320.

⁷ Европейска комисия. 2020. „Стратегия за интелигентен растеж в ЕС.“ Брюксел: Европейска комисия.

⁸ Romer, Paul M. 1986. „Increasing Returns and Long-Run Growth.“ Journal of Political Economy 94 (5): 1002-1037.

Теория на устойчивото развитие (Brundtland Report, 1987) ⁹	Фокусира се върху рационалното използване на ресурсите без компрометиране на бъдещите поколения.
--	--

Източник: Авторска компилация въз основа на данни на Европейската комисия, 2020 г. и Световната банка, 2021г.

Взаимовръзките между различните теории за регионалното развитие показват, че ефективната териториална политика трябва да интегрира както традиционни икономически подходи, така и модерни концепции за интелигентен растеж и устойчивост.

Съвременните политики на Европейската комисия¹⁰ използват комбинация от тези теории, като поставят акцент върху интелигентния растеж, базиран на цифровизация, иновации и устойчиво управление на ресурсите. Това води до изграждане на териториални стратегии, които са съобразени с местния икономически потенциал и регионалните специфики.

1.2. Основни термини, дефиниции и понятия, свързани с развитието на регионите

В този параграф се представя систематизация на водещите теоретични подходи към регионалното развитие, които са в основата на стратегическото планиране и формулирането на публични политики. Анализът на теориите е необходим, тъй като те предлагат различни интерпретации на факторите, движещи регионалния растеж, както и на причините за териториалните неравенства. Осмислянето на тези концепции позволява изграждане на ефективни, адаптивни и научно обосновани политики в съвременното регионално управление.

В литературата съществуват **множество определения** за понятието „регионално развитие“, които отразяват различни научни подходи. По-долу е представена систематизирана таблица с основните термини и тяхното значение:

Таблица 2. Основни термини, свързани с регионалното развитие

Термин	Дефиниция	Източник
Регионално развитие	Процес, при който се осъществяват икономически, социални и пространствени трансформации в даден регион с цел повишаване на качеството на живот и конкурентоспособността.	European Commission (2020)
Пространствено развитие	Концепция, която се фокусира върху териториалното разпределение на икономическите и социалните дейности, инфраструктурата и природните ресурси.	OECD (2019)
Интелигентен растеж	Модел на развитие, който комбинира иновации, цифрови технологии и устойчиви практики за постигане на дългосрочна конкурентоспособност.	European Union Strategy 2020
Устойчиво развитие	Икономически и социален растеж, който не застрашава бъдещите поколения, като съчетава екологични, социални и икономически измерения.	Brundtland Report (1987)

⁹ World Commission on Environment and Development (WCED). 1987. „Our Common Future (Brundtland Report).“ Oxford: Oxford University Press.

¹⁰ Европейска комисия. 2020. „Стратегия за интелигентен растеж в ЕС.“ Брюксел: Европейска комисия.

Регионална политика	Съвкупност от стратегии и инструменти, насочени към намаляване на териториалните неравенства и насърчаване на балансираното развитие.	European Commission (2021)
Кохезионна политика	Основен инструмент на ЕС за подпомагане на по-слабо развитите региони чрез финансиране от Европейските структурни и инвестиционни фондове.	European Commission (2021)
Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ)	Механизъм за териториално управление, който обединява различни източници на финансиране за изпълнението на интегрирани проекти.	Европейски фонд за регионално развитие (2020)
Умен град (Smart City)	Урбанистична концепция, която използва информационни и комуникационни технологии за оптимизация на управлението на градската среда, транспортната инфраструктура, енергийното потребление и обществени услуги.	European Smart Cities Report (2021)

Източник: Европейска комисия, [OECD, European Smart Cities Report](#)¹¹

След представената таблица с ключови термини и тяхното значение е важно да се анализира приложението им в контекста на регионалното развитие. Тези понятия не съществуват изолирано, а са взаимосвързани и имат пряко влияние върху икономическите и социалните процеси в даден регион. Регионалната политика на Европейския съюз и националните стратегии за развитие използват тези концепции, за да формулират ефективни мерки за подобряване на конкурентоспособността на териториите, балансиране на регионалните различия и насърчаване на устойчивото развитие.

Например, интелигентният растеж е концепция, която насочва регионите към използването на иновации и технологии за повишаване на ефективността и конкурентоспособността. Тя е в тясна връзка с концепцията за умните градове (Smart Cities), където дигиталните технологии се използват за по-добро управление на градската среда, транспортната инфраструктура и ресурсите. От своя страна, устойчивото развитие поставя фокус върху дългосрочния баланс между икономическите, екологичните и социалните аспекти на развитието, което също е ключов принцип на регионалната политика.

Тези термини не само че са важни за научния анализ на регионалното развитие, но също така играят роля при формирането на нормативната база и стратегиите за управление на териториите. В следващата секция ще бъдат разгледани основните принципи, които формират основата на успешното регионално развитие.

1.3. Модели за изграждане на регионална специализация за малки и средни предприятия (МСП)

Анализът на настоящата точка е посветен на основните цели, инструменти и етапи в развитието на регионалната политика в Европейския съюз и нейната адаптация в българския контекст. Регионалната политика на ЕС е сред най-значимите инструменти за икономическо сближаване между държавите и регионите-членки, като съчетава финансови механизми, стратегическо планиране и нормативна рамка, насочена към преодоляване на териториалните, социалните и икономическите неравенства.

Регионалното развитие в Европейския съюз (ЕС) е регламентирано чрез редица стратегически документи и нормативни актове, които поставят основата за устойчив

¹¹Европейска комисия, <https://www.oecd.org/en/about/programmes/the-oecd-programme-on-smart-cities-and-inclusive-growth0.html>

растеж, териториална кохезия и цифрова трансформация. Политиката на ЕС за регионално развитие има за цел да намали икономическите и социалните различия между регионите, като използва финансови механизми и стратегически инструменти.

Основните документи, които определят европейската нормативна рамка, включват¹²:

- Кохезионна политика на ЕС ([Cohesion Policy 2021-2027](#)) - Основният инструмент за социално и икономическо сближаване между регионите на ЕС. Чрез Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Кохезионния фонд се осигуряват средства за изграждане на инфраструктура, развитие на малки и средни предприятия (МСП), дигитализация и устойчиви транспортни мрежи.

- Зеленият пакт на ЕС (European Green Deal)¹³ - Въведен през 2019 г., той поставя фокус върху намаляване на въглеродните емисии, развитие на възобновяеми енергийни източници и насърчаване на кръговата икономика. Част от него е Фондът за справедлив преход, който подпомага регионите, засегнати от прехода към нисковъглеродна икономика.

- Лисабонската стратегия (2000) и стратегия „Европа 2020“ - В тези стратегии са заложили дългосрочни цели за интелигентен и устойчив растеж чрез насърчаване на иновации, дигитална трансформация и повишаване на конкурентоспособността на регионите.

- Европейската стратегия за интелигентна специализация (RIS3)¹⁴ - Насърчава регионите да изградят иновационни екосистеми, като използват своите специфични конкурентни предимства. Интелигентната специализация включва инвестиции в научни изследвания и иновации, цифрови технологии и развитие на зелена индустрия.

- Териториална програма на ЕС 2030 - Документ, който определя териториалната кохезия като ключова цел на регионалното развитие. Тя се фокусира върху интелигентни мрежи, пространствено планиране и устойчивост на градските и селските райони.

- Регламентите на Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) - Те определят финансовата рамка и правилата за достъп до финансиране от фондове като ЕФРР, Европейския социален фонд (ЕСФ) и Фонда за селските райони.

- В допълнение към тези стратегически документи, Европейският съюз изисква държавите членки да разработват национални и регионални програми за развитие, които да съответстват на общите цели на ЕС. България, като страна-членка, е задължена да адаптира своята национална нормативна база към тези политики и да осигури ефективното им изпълнение чрез програми като Оперативна програма „Региони в растеж“ (ОПРР)¹⁵ и Националната концепция за пространствено развитие.

- Европейската нормативна рамка за регионално развитие е динамична и се адаптира към променящите се икономически, екологични и технологични предизвикателства. България трябва да гарантира ефективното ѝ прилагане чрез подобряване на капацитета на институциите, намаляване на административните бариери и засилване на координацията между регионалните и европейските органи.

---

¹² Европейска комисия. 2021. „Кохезионна политика 2021-2027: Инвестиции в регионите на Европа.“ Брюксел: Европейска комисия.

¹³ Европейска комисия. 2019. „Европейската зелена сделка: План за устойчив икономически растеж.“ Брюксел: Европейска комисия.

¹⁴ Европейска комисия. 2020. „Стратегия за интелигентна специализация.“ Брюксел: Европейска комисия.

¹⁵ Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ). 2021. „Оперативна програма ‘Региони в растеж’ 2021-2027.“ София: МРРБ.

Националната нормативна рамка за регионално развитие в България е изградена върху основополагащи законови и стратегически документи, които определят насоките за устойчиво и интегрирано развитие на територията. Тези документи регулират пространственото планиране, управлението на европейските фондове и стратегиите за социално-икономическо развитие на регионите.

Регионалното развитие в България се регулира от редица законодателни и стратегически документи, които формират рамката за териториално планиране, управление на ресурсите и насърчаване на устойчивото развитие. Основният нормативен акт в тази област е *Законът за регионалното развитие (ЗРР)*¹⁶, който дефинира принципите, целите и инструментите за регионално развитие, както и механизмите за координация между местните, регионалните и националните власти. Този закон въвежда интегриран териториален подход, който цели синхронизацията на регионалните програми с националните и европейските приоритети.

Важен стратегически документ, който определя дългосрочната визия за пространственото развитие на страната, е *Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) 2021-2030*. Тя идентифицира приоритетните оси за развитие, сред които са изграждането на интелигентни градове, екологичната устойчивост и цифровата трансформация, като се стреми да интегрира новите технологии в процесите на териториално планиране и управление.

Финансовата подкрепа за реализацията на регионалните политики се осигурява чрез *Оперативна програма „Региони в растеж“ (ОПРР) 2021-2027*, която представлява основния инструмент за инвестиции в градското и регионалното развитие. Програмата е насочена към подобряване на градската среда и инфраструктура, насърчаване на иновациите и цифровизацията в местното управление, както и подкрепа за устойчивото развитие на регионалните икономики чрез финансиране на малки и средни предприятия.

Друг ключов документ, който има пряко значение за регионалната политика, е *Стратегията за децентрализация на Република България*. Тя цели повишаване на автономията на местните власти чрез предоставяне на повече правомощия в сферата на регионалното планиране, включително управлението на европейски проекти и разширяването на публично-частните партньорства.

Съществено значение за пространственото планиране и регулирането на строителните и инфраструктурни дейности има *Законът за устройството на територията (ЗУТ)*, който регламентира изграждането и управлението на градската среда. Този закон е особено важен за прилагането на интелигентни решения в урбанизираните територии и за развитието на концепцията за „умни градове“ (Smart Cities) в България.

В допълнение към тези регулаторни и стратегически рамки, *Националният план за възстановяване и устойчивост (НПВУ)* се утвърждава като ключов инструмент за следпандемично икономическо възстановяване. Той включва мерки за устойчиво регионално развитие, цифрова трансформация и преход към зелена икономика, като предоставя възможности за финансиране на модернизационни проекти в регионите.

Съвкупността от тези законодателни и стратегически документи създава цялостна нормативна рамка за регионалното развитие в България, като поставя основите за устойчиви, ефективни и иновативни политики, които да допринесат за икономическото сближаване на отделните територии и подобряване на качеството на живот в страната.

1.4. Модели за пространствено развитие на Община Бургас

---

¹⁶ Закон за регионалното развитие, обн. ДВ, бр. 50 от 30 май 2008 г., в сила от 31 август 2008 г., изм. ДВ, бр. 21 от 13 март 2020 г.

Пространственото развитие на Община Бургас се формира като отговор на редица демографски, икономически, социални и екологични предизвикателства, които съпътстват трансформацията на града в контекста на новите европейски политики и глобалните тенденции в урбанизацията. Бургас, като четвъртият по големина град в България и водещ център в Югоизточния район, развива своята територия чрез прилагането на съвременни модели за устойчиво и интелигентно пространствено планиране.

През последните години общината интегрира няколко взаимодопълващи се пространствени модела, които отразяват стремежа към балансирано териториално развитие, подобряване на свързаността и ефективно използване на наличните ресурси. Най-отчетливо се открояват: моделът на полицентрично развитие, концепцията за компактният град, моделът на интелигентната специализация, както и елементи от приоритета „зелени и климатично устойчиви градове“, заложен в стратегическите документи на ЕС и Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони.

Полицентричният модел, залегнал и в Националната концепция за пространствено развитие на България, цели равномерно териториално разпределение на икономическите дейности, социалната инфраструктура и публичните услуги. В Бургас този подход се прилага чрез развитие на алтернативни градски ядра, като кварталите „Славейков“, „Меден рудник“ и „Горно Езерово“, където се изграждат образователни, спортни, здравни и културни обекти, както и индустриални и логистични хъбове. По този начин се стимулира икономическата активност в периферията и се облекчава натискът върху централната градска част.

Компактният градски модел от своя страна се стреми към повишаване на плътността и функционалната интеграция на градската тъкан. Този подход подкрепя устойчивата мобилност, намалява нуждата от индивидуален транспорт и води до ефективно използване на публичната инфраструктура. В Бургас това се реализира чрез инвестиции в пешеходни зони, велоалеи, градски транспорт с електрически автобуси, както и чрез благоустрояване на междублокови пространства и паркове.

На следващо място, моделът на интелигентна специализация, прилаган чрез Плана за интегрирано развитие на общината (ПИРО 2021-2027), насочва градоустройствената и икономическа политика към стимулиране на сектори с висока добавена стойност, включително ИТ, креативни индустрии, логистика и „зелени“ технологии. Пространствената проекция на този модел включва изграждане на иновационни зони, бизнес инкубатори и научноизследователска инфраструктура в сътрудничество с университети и частния сектор.

В допълнение, в планирането на общината все по-силно се отразяват екологичните измерения на пространственото развитие - чрез зелени коридори, проекти за енергийна ефективност, градско земеделие и устойчиво управление на водните ресурси. Това е в синхрон с новите приоритети на ЕС, насочени към климатична адаптация и развитие на въглеродно неутрални урбанизирани територии.

Пространственото развитие на Бургас се основава на стратегически документи като Общия устройствен план (ОУП), Плана за устойчиво градско развитие, ПИРО 2021-2027 и специфични секторни стратегии. Взаимодействието между тях осигурява възможност за интегрирано и съгласувано развитие, което отчита както местните ресурси, така и надрегионалните свързаности - включително пристанище Бургас, международното летище, индустриалните коридори и трансграничните логистични оси.

В заключение, моделите за пространствено развитие на Община Бургас демонстрират стремеж към съвременна и устойчива урбанистична визия, при която се съчетава икономическа ефективност, екологична отговорност и социално приобщаване.

Тези модели представляват основа за бъдещи трансформации, съгласувани с принципите на интелигентния растеж и устойчивото териториално развитие.

ИЗВОДИ ОТ ПЪРВА ГЛАВА

След анализа на теоретичната и методологичната рамка на интелигентното регионално развитие могат да бъдат направени няколко съществени извода, които очертават ключовите концепции, регулаторните механизми и предизвикателствата в този процес. Представените дефиниции и стратегически документи доказват, че интелигентното развитие на териториите е комплексен процес, който изисква интегриран подход, съчетаващ иновации, устойчиво планиране и ефективно управление на ресурсите.

Първо, анализът на регионалното развитие показва, че съвременните подходи към интелигентното управление на териториите се основават на принципите на цифровизацията, устойчивото развитие и интегрираното териториално планиране. Концепцията за интелигентни градове (Smart Cities) се превръща в основен механизъм за повишаване на конкурентоспособността и подобряване на жизнената среда. В този контекст българските региони, и в частност Бургас, следва да адаптират своите политики и стратегии към европейските стандарти и добри практики.

Второ, нормативната рамка в България предоставя необходимите инструменти за прилагане на интелигентно развитие, но съществуват редица предизвикателства, свързани с ефективността на изпълнението. Законът за регионалното развитие, Националната концепция за пространствено развитие и Планът за интегрирано развитие на общините формират основата на териториалното планиране, но тяхното прилагане често е затруднено от административни и финансови ограничения. Въпреки наличието на механизми за децентрализация и публично-частни партньорства, практическата реализация на тези инструменти остава предизвикателство.

Трето, процесът на интелигентно развитие изисква засилена координация между държавните институции, местните власти, бизнеса и академичните среди. Внедряването на иновативни политики предполага използването на данни за вземане на решения, развитие на интелигентна инфраструктура и насърчаване на дигиталната трансформация. За тази цел са необходими допълнителни инвестиции в информационни и комуникационни технологии, както и създаването на стимули за развитие на местния иновационен капацитет.

Четвърто, пространственото развитие на Община Бургас следва модел, който комбинира традиционни урбанистични подходи с модерни стратегии за интелигентен растеж. Градът разполага с потенциал за дигитална трансформация, разширяване на индустриалните зони и прилагане на устойчиви транспортни решения. Въпреки това, съществуват предизвикателства, свързани с екологичната устойчивост, социално-икономическите дисбаланси и необходимостта от по-ефективно използване на европейските фондове.

В заключение, интелигентното развитие на регионите в България е процес, който изисква стратегически подход, насочен към дългосрочна устойчивост и интегрирано управление на териториите. Преодоляването на съществуващите предизвикателства изисква засилване на институционалния капацитет, насърчаване на иновациите и ефективно използване на ресурсите. В следващите глави на дисертационния труд ще бъдат разгледани конкретни анализи и оценки на регионалното развитие, както и практически насоки за внедряване на интелигентни решения в пространственото планиране.

ГЛАВА ВТОРА

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО И АКТУАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ

В тази глава авторът на настоящата дисертация анализира същността и динамиката на интелигентното развитие като ключов компонент от съвременното регионално развитие. Разгледани са основните измерения на понятието „интелигентен град“ и приложението му в контекста на устойчивост, иновации, цифровизация и социално включване. Представен е също така критичен преглед на индикаторите и моделите, чрез които се измерва интелигентното развитие на даден регион. Особено внимание е отделено на прилагането на концепцията за „интелигентна специализация“ и нейното значение за повишаване на конкурентоспособността и интегрираното териториално развитие. Отчита се ролята на публичните политики, дигиталната трансформация и ефективното управление на ресурсите за постигане на устойчив растеж. Авторът подчертава необходимостта от адекватна институционална рамка и локализирани стратегии за интелигентно развитие, като поставя фокус върху актуалността на темата в контекста на българската реалност и европейските приоритети.

2.1. Анализ на социално-икономическото развитие на Община Бургас

В тази част на изследването се разглежда социално-икономическото развитие на Община Бургас, като целта е да се идентифицират основните тенденции, фактори и предизвикателства, които оформят профила на региона в контекста на интелигентния растеж. Община Бургас се утвърждава като водещ икономически и административен център в Югоизточна България, благодарение на своето стратегическо географско положение, наличието на добре развита транспортна и логистична инфраструктура, както и последователната местна политика в подкрепа на иновациите и устойчивото развитие. Регионът се отличава със силна концентрация на население, човешки капитал, публични и частни инвестиции, което го превръща в естествен център на регионално влияние.

Анализът обхваща редица ключови социални и икономически показатели, включително броя на населението и демографските тенденции, равнището на заетост и безработица, производителността на труда, доходите на домакинствата, както и брутният вътрешен продукт на човек от населението на регионално ниво. Изследва се структурата на местната икономика, в която доминират секторите на услугите, индустрията, транспорта и туризма, като същевременно се отчита необходимостта от диверсификация и иновативна трансформация на традиционните сектори. Отбелязани са процесите на урбанизация и развитието на жилищната и индустриалната среда, включително изграждането на индустриални и логистични зони с висока добавена стойност.

Особено внимание се отделя на ролята на пристанище Бургас и международното летище като основни логистични коридори, които допринасят за интегрирането на региона в европейските и световни икономически мрежи. В този контекст Бургас е разглеждан като важен търговски, туристически и транспортен хъб, който може да играе водеща роля в разгръщането на интелигентна и устойчива териториална интеграция.

Важен акцент в анализа е поставен върху политиките и инициативите на местната власт, насочени към дигитализация на публичните услуги, подобряване на административната ефективност и създаване на благоприятна среда за развитие на иновативни бизнеси и стартиращи компании. Оценява се приносът на образователните институции, културните ресурси и програмите за социално включване, които също имат

съществено значение за изграждането на интегрирана концепция за интелигентен растеж.

В заключение, анализът показва, че Община Бургас притежава устойчиви институционални, социални и икономически предпоставки за развитие като интелигентен регион. Комбинацията от благоприятна бизнес среда, достъп до инфраструктура и човешки капитал, както и активни публични политики, ориентирани към иновации, правят Бургас един от водещите примери за приложение на стратегиите за интелигентна специализация в България. Това поставя основите за бъдещи политики на интелигентен растеж, които да бъдат внедрени и мултиплицирани и в други региони на страната.

2.2. Оценка на пространственото развитие на Община Бургас (2014-2024)

През последното десетилетие пространственото развитие на Община Бургас се характеризира с динамични трансформации, целящи повишаване на качеството на живот, устойчивото използване на териториалния ресурс и интеграцията на града в националните и европейски мрежи за растеж. Община Бургас прилага активни политики за устойчиво и интелигентно териториално развитие, като се възползва от възможностите, предоставени от европейските фондове и стратегическото си географско положение.

Периодът 2014-2024 г. обхваща два програмни цикъла на ЕС, в рамките на които Бургас успява да реализира поредица от стратегически проекти, повлияващи значително върху пространствената структура на града. В центъра на тези политики е заложено преминаването към модел на интегрирано и функционално планиране, което отчита не само икономическите, но и социалните, културните и екологичните измерения на развитието. Модернизацията на транспортната мрежа, благоустрояването на обществени пространства, изграждането на пешеходни и велосипедни зони, както и реконструкцията на социалната инфраструктура (училища, детски градини, здравни заведения) са само част от проявленията на този процес.

Разглежда се също и развитието на периферните части на града и по-малките населени места в общината, където усилията са насочени към преодоляване на пространствените и социални диспропорции. Въведени са нови подходи в устройственото планиране, които включват създаване на компактни, функционално свързани урбанистични зони, с възможност за мултифункционално използване и достъп до услуги в близост до мястото на живеене.

Особено значение се отдава на икономическото пространствено развитие чрез обособяването на индустриални и логистични зони - например Индустриална зона „Бургас“, зоната около пристанището и логистичната платформа до летището. Тези пространства се оформят като двигатели на местната икономика и предлагат благоприятна среда за развитие на високотехнологични производства, иновации и стартъпи. Паралелно с това, градът залага на инвестиции в зелена и синя инфраструктура, развитие на крайбрежни пространства, морски транспорт и екологични коридори за мобилност и отдих.

Пространственото развитие в периода 2014-2024 г. също така включва интеграция на интелигентни технологии за управление на трафика, публичните услуги и енергийната ефективност. Бургас се стреми да бъде пионер в прилагането на концепцията за „умен град“, чрез внедряване на цифрови решения в градоустройството, пространствения мониторинг и взаимодействието с гражданите.

Не на последно място, акцент е поставен върху културно-историческото наследство и неговото интегриране в пространственото планиране. Реставрацията на

исторически сгради, създаването на културни маршрути и развитието на туристически ядра са важна част от визията за балансирано териториално развитие.

В заключение, пространствената трансформация на Бургас в рамките на разглеждания период показва системно усилие за съчетаване на икономически растеж с устойчивост, социална справедливост и високо качество на живот. Общината се очертава като водещ пример в България за прилагане на интегрирани подходи в пространственото планиране, ориентирани към дългосрочна интелигентна специализация и регионално лидерство.

2.3. Оценка на напредъка по отношение на реализираните териториални инвестиции (ИТИ)

В този параграф авторът разглежда напредъка, постигнат в Община Бургас по отношение на реализираните Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ) през последния програмен период, като обръща внимание на стратегическото значение на този инструмент за ускоряване на териториалното развитие и социално-икономическото сближаване. ИТИ представляват иновативен подход в рамките на европейската кохезионна политика, който дава възможност за съчетаване на средства от различни програми и прилагането им върху конкретна територия чрез интегрирани и координирани проекти. В този контекст Бургас е сред водещите бенефициенти и примери за ефективно прилагане на този механизъм в България.

В периода 2014-2024 г. Община Бургас реализира множество проекти, съчетаващи социални, инфраструктурни, културни, икономически и екологични елементи, съгласувано с местните стратегии за развитие. Териториалните инвестиции са насочени към укрепване на икономическата база на града, насърчаване на иновациите, подобряване на градската среда и достъпа до услуги. Особено значими са проектите, свързани с модернизацията на транспортната и образователната инфраструктура, енергийната ефективност на обществените сгради, дигитализацията на административните процеси, както и изграждането на благоприятна бизнес среда чрез технологични паркове и икономически зони.

Отчетено е и сериозно подобрене в капацитета на местната власт за стратегическо планиране, кандидатстване и управление на комплексни интегрирани проекти. В рамките на ИТИ, Бургас прилага хоризонтални политики, които обединяват ресурси и партньори от различни нива на управление - общински, областен и национален - както и представители на частния сектор, академичните среди и гражданското общество. Това мултидисциплинарно сътрудничество допринася за по-висока ефективност и устойчивост на инвестициите.

Въпреки отчетливия напредък, в параграфа се обръща внимание и на предизвикателствата, пред които се изправя общината. Част от проектите се сблъскват със закъснения, административни затруднения и липса на координация между заинтересованите страни. Отделно, съществува риск от териториално неравномерно разпределение на инвестициите, като някои квартали и населени места остават встрани от основните инвестиционни потоци. Това подчертава необходимостта от още по-прецизно зонироване и локализиране на приоритетите при бъдещото териториално планиране.

Авторът на дисертационния труд изтъква, че ИТИ не трябва да се разглеждат само като инструмент за усвояване на европейски средства, а като стратегически механизъм за дългосрочно преобразяване на територията чрез интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Ето защо бъдещите усилия трябва да бъдат насочени към надграждане на постигнатото, разширяване на публично-частните партньорства и

активизиране на гражданското участие в процесите на планиране и реализация на териториални политики.

В заключение, оценката на напредъка по ИТИ в Бургас показва, че този инструмент е ключов за изграждане на ефективен модел на местно и регионално управление. Благодарение на успешната реализация на интегрирани проекти, общината се утвърждава като лидер в териториалното развитие и може да служи като добър пример за мултиплициране на добри практики в други региони на страната.

2.4. Основни резултати от проведеното емпирично изследване

В този параграф авторът представя резултатите от проведеното емпирично изследване, което има за цел да оцени реалния ефект от прилагането на политиките за интелегентно развитие в Община Бургас и да идентифицира основните нагласи, очаквания и възприятия на гражданите и заинтересованите страни по отношение на постигнатото развитие. Изследването се базира на комбинирани методи - количествен анализ чрез анкетиране и качествени интервюта с представители на местната власт, бизнеса и академичната общност.

Резултатите от проучването показват, че голяма част от респондентите възприемат развитието на Бургас като положително и отбелязват значителен напредък в различни сфери - модернизация на инфраструктурата, подобряване на градската среда, дигитализация на общинските услуги и развитие на транспортните системи. Респондентите отчитат висока удовлетвореност от качеството на живот в града, като най-високо се оценяват сигурността, чистотата и достъпът до зелени пространства.

Въпреки това, анализът разкрива и съществени дефицити и предизвикателства. Значителна част от участниците в изследването посочват като проблеми липсата на високотехнологични работни места, недостатъчната подкрепа за предприемачеството, слабото развитие на стартъп екосистемата и трудния достъп до финансиране. Особено тревожна е констатацията за „изтичане на мозъци“ - млади и образовани хора напускат града в търсене на реализация в столицата или в чужбина. Налице са и териториални дисбаланси - централната градска част е с по-добра инфраструктура и инвестиционно внимание, докато крайградските и селски райони остават по-слабо обгрижени.

Емпиричното изследване подчертава важноста на активното включване на гражданите в процесите на планиране и вземане на решения. Данните ясно показват, че когато населението е информирано и участва в съвместното изграждане на политики, доверието в институциите и чувството за принадлежност към общността се повишават. Това е ключов фактор за устойчивото развитие в духа на интелегентните градове.

В заключение, изследването потвърждава валидността на заложената хипотеза, че при наличие на стратегическо управление, съчетано с интегрирани инвестиции и активно гражданско участие, е възможно да се постигне устойчива трансформация на урбанистичната и социалната среда. Получените резултати не само оценяват текущото състояние, но и дават ясни насоки за бъдещи политики и интервенции, с цел утвърждаване на Бургас като интелегентен, устойчив и социално справедлив град.

ИЗВОДИ ОТ ВТОРА ГЛАВА

Първо, социално-икономическото развитие на Бургас през последното десетилетие е белязано от стабилен икономически растеж, подкрепен от стратегически инвестиции в инфраструктурата, туризма и индустриалните зони. Градът се отличава с относително висок брутен вътрешен продукт (БВП) за региона, което го позиционира като икономически двигател в Югоизточна България. Въпреки това, местният трудов

пазар изпитва затруднения, свързани със сезонната заетост и отлива на квалифицирани кадри към по-големи икономически центрове като София и Варна.

Второ, пространственото развитие на града през последното десетилетие показва значителен напредък в модернизацията на транспортната и логистичната инфраструктура. Инвестициите в пътната и пристанищната свързаност, както и в развитието на индустриалните зони, създават предпоставки за привличане на нови стратегически инвеститори. Въпреки това, урбанистичното развитие на града все още е изправено пред предизвикателства, свързани с екологичната устойчивост и нуждата от по-добра интеграция на интелигентни решения в градското управление.

Трето, оценката на реализираните териториални инвестиции (ИТИ) показва, че Бургас успешно усвоява европейски средства за регионално развитие, като акцентът е поставен върху модернизацията на градската среда, подобряването на транспортните връзки и подкрепата за малкия и среден бизнес. Въпреки това, съществуват дисбаланси в разпределението на инвестициите, като определени периферни райони на града продължават да изостават по отношение на социалната и икономическата интеграция.

Четвърто, резултатите от емпиричното изследване потвърждават необходимостта от по-целенасочени политики за задържане на младите специалисти, както и за стимулиране на иновативната икономика в региона. Дигитализацията и развитието на интелигентни градски технологии се очертават като ключови инструменти за повишаване на конкурентоспособността на Бургас в национален и международен мащаб.

В заключение, макар че Бургас се утвърждава като важен регионален икономически център, устойчивото му развитие изисква стратегическо планиране и интегриран подход, който да съчетава икономически растеж, социална кохезия и екологична устойчивост. В следващите глави на изследването авторът ще представи конкретни препоръки за насърчаване на интелигентното развитие на града и внедряване на иновативни модели за управление на територията.

ГЛАВА ТРЕТА НАСОКИ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА БУРГАС

Настоящата глава предлага стратегически насоки и конкретни препоръки за интелигентното развитие на Община Бургас, като се основава на добри европейски практики и иновационни модели на регионално развитие. В този контекст основен фокус се поставя върху внедряването на интелигентни технологии за оптимизиране на управлението на града, стимулирането на иновационните индустрии и подобряването на качеството на живот чрез устойчиви урбанистични и икономически политики. Анализът обхваща ключови аспекти като дигитализацията на административните процеси, развитието на интелигентни транспортни и енергийни системи, както и прилагането на екологични технологии и устойчиви решения в градското планиране.

Въвеждането на интелигентни градски концепции не само ще повиши ефективността на управлението и ще подобри икономическата конкурентоспособност на Бургас, но също така ще създаде по-добри условия за живот, привличане на инвестиции и дългосрочна устойчивост на града. В този контекст настоящата глава ще представи модел за интелигентно развитие, който може да бъде адаптиран към местните условия, базиран на успешни европейски примери и стратегически анализ на специфичните нужди на Бургас.

3.1. Добри европейски практики в интегрираното развитие на териториите

В този параграф авторът разглежда добри европейски практики в прилагането на интегрирани и интелигентни териториални политики, като целта е да бъдат изведени устойчиви модели за развитие, съчетаващи иновации, социална ангажираност и екологична отговорност. Практиките, разгледани в този раздел, предлагат ценни насоки за прилагане в български условия, особено в контекста на регионалната трансформация на градове като Бургас.

Обединяващ елемент между водещите примери от градове като Виена, Копенхаген, Барселона, Талин и Хелзинки е прилагането на холистичен подход, при който териториалното развитие не се разглежда само през призмата на технологиите, а се обвързва с достъп до качествени публични услуги, приобщаване на гражданите и устойчиво използване на ресурсите. Така например, Виена прилага дългосрочна визия за устойчиво градско планиране, съчетано със силна социална политика и активно гражданско участие. Градът успява да запази баланс между плътна урбанизация и високо качество на живот чрез развитие на социално жилищно строителство, зелени пространства и културна инфраструктура.

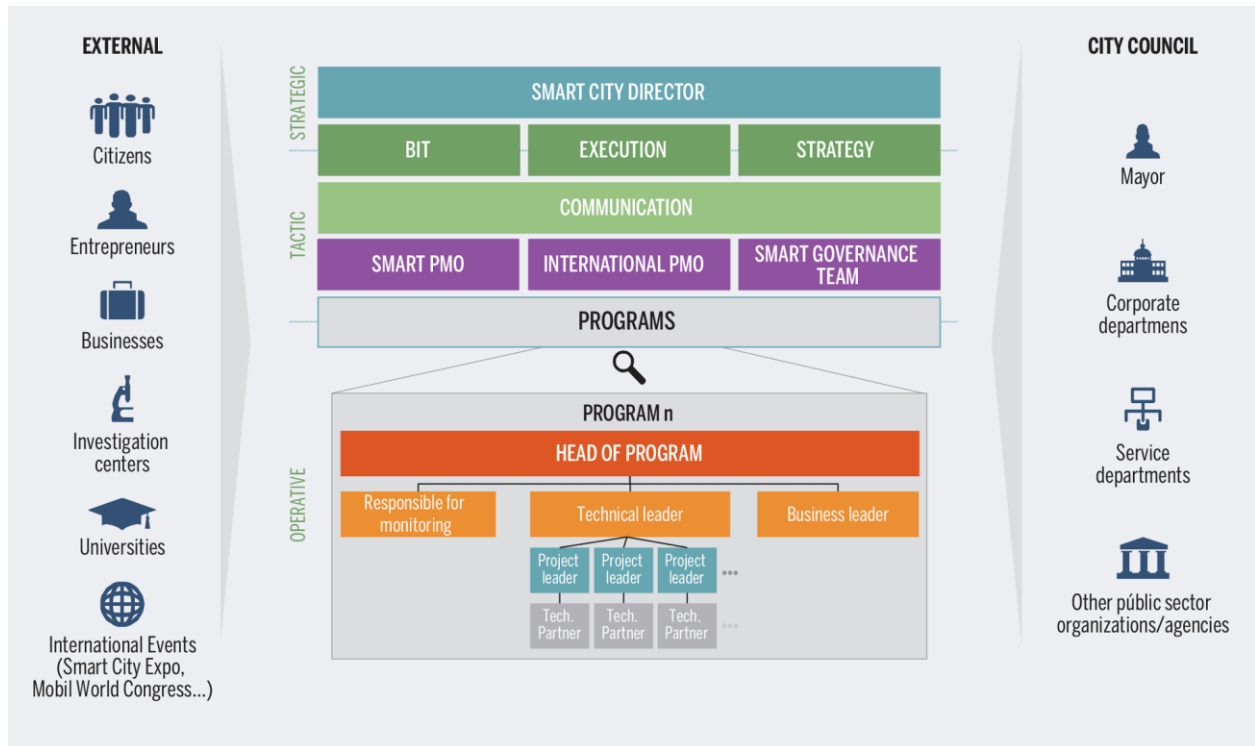
Копенхаген демонстрира как стратегическата визия за „въглеродно неутрален град“ може да се реализира чрез инвестиции в устойчив транспорт, интелигентно управление на енергията и ефективно използване на дъждовната вода. Силно е и включването на гражданите в управлението на кварталите чрез дигитални платформи и „градски лаборатории“. Аналогични модели се наблюдават в Талин и Хелзинки, където фокусът е върху дигитализацията, прозрачността и прилагането на изкуствен интелект в публичните услуги.

Барселона, от своя страна, е широко призната за един от пионерите в изграждането на „умен град“, където се прилага системен подход към свързването на технологии, пространство и управление. Градът въвежда концепцията за суперквартали (Superblocks) - урбанистична трансформация, целяща намаляване на трафика и подобряване на качеството на живот чрез възстановяване на обществените пространства за хората. Допълнително, Барселона разработва и използва отворени платформи като Sentilo и DECODE¹⁷, които осигуряват дигитална инфраструктура за мониторинг, анализ и управление на града на база реални данни.

---

¹⁷ Ferrer, J. R. (2017). Barcelona's Smart City Vision: An Opportunity for Transformation. Facts Reports. [Онлайн] Достъпно на: <https://journals.openedition.org/factsreports/4367> [Посетено на: 15.12.2024].

Наред с това, градската стратегия е ориентирана към т.нар. „град на 15 минути“, при който се осигурява достъп до всички основни услуги в рамките на кратко разстояние, което намалява нуждата от транспорт и насърчава локалната икономика. Примерът на Барселона показва как интегрирането на дигитални технологии, екологични политики и социална отговорност може да доведе до цялостна трансформация на градската среда.

Фигура 1. Административна структура на Smart City (Барселона)

Източник: *Open Edition Journals*

(<https://journals.openedition.org/factsreports/docannexe/image/4367/img-5.png>)

В заключение, добрите европейски практики в интелигентното и интегрираното развитие показват, че успехът се корени не само в прилагането на иновации, а в създаването на ясна визия, стратегическа рамка и сътрудничество между институции, бизнес и граждани. Извлечените примери могат да послужат като вдъхновение и основа за формулиране на адаптирани към местния контекст решения, особено в градове като Бургас, които се стремят към по-висока териториална свързаност, устойчивост и социална интеграция.

3.2. Обобщаване на основните принципи и елементи на интелигентния растеж

В този параграф авторът обобщава същностните принципи и ключови структурни елементи, които формират основата на концепцията за интелигентен растеж. Моделът на интелигентно развитие се възприема като стратегически отговор на съвременните икономически, социални и екологични предизвикателства пред градовете и регионите. Той предполага системен и интегриран подход, при който се търси оптимален баланс

между ефективно използване на ресурсите, насърчаване на иновации, социална справедливост и устойчиво управление на територията.

На концептуално ниво, интелигентният растеж се изгражда върху няколко водещи принципа, които са извлечени както от практиките на Европейския съюз, така и от международни стратегии за устойчиво развитие:

- Интегрираност - необходимостта от координация между икономически, социални, екологични и пространствени политики. Само чрез взаимосвързаност на секторите може да се постигне дългосрочен ефект;
- Устойчивост - основен фокус върху балансираното използване на природни ресурси, минимизиране на въглеродния отпечатък и прилагане на принципите на кръговата икономика;
- Иновационност - развитие и внедряване на нови технологии, организационни и социални иновации, които подобряват качеството на живот;
- Цифрова трансформация - изграждане на свързана, отворена и ефективна дигитална инфраструктура, която улеснява управлението и достъпа до услуги;
- Гражданско участие и приобщаване - поставяне на човека в центъра на развитието чрез механизми за публична консултация, обратна връзка и съвместно вземане на решения.

На тази основа се формират основните структурни елементи на интелигентния растеж, които намират приложение както в стратегиите на ЕС, така и в практиките на водещи европейски градове:

- Интелигентно управление (smart governance) - използване на дигитални инструменти и отворени данни за по-прозрачна, ефективна и отговорна администрация;
- Интелигентна икономика - развитие на базирана на знанието и иновациите икономика, вкл. стартъпи, научни паркове, технологични клъстери;
- Интелигентна мобилност - насърчаване на устойчив транспорт (велоплеи, електрически автобуси, споделени услуги), както и анализ на трафика чрез интелигентни системи;
- Интелигентна енергетика - управление на ресурсите чрез smart grids, внедряване на възобновяеми източници и сгради с нулеви емисии;
- Интелигентна среда на живот - развитие на зелени и отворени градски пространства, устойчиво строителство, качество на въздуха;
- Интелигентно общество - достъп до образование, култура и здравеопазване чрез цифрови решения; подкрепа за социална интеграция.

Важно допълнение към тази рамка са индикаторите за интелигентно развитие, които служат за мониторинг и оценка на постигнатия напредък. Те включват показатели като: дял на цифрово предоставяните услуги, ниво на енергийна ефективност, обхват на гражданското участие, равнище на иновационна активност и качество на градската среда.

Накратко, интелигентният растеж е не просто технологичен процес, а трансформационен подход, който изисква стратегическо мислене, институционален капацитет и активна роля на гражданите. Неговото прилагане предполага изграждане на адаптивни, устойчиви и приобщаващи градове и региони. В този смисъл, принципите и елементите на интелигентния растеж следва да се разглеждат като взаимосвързана система, която може да бъде адаптирана към локалните характеристики и приоритети на конкретна община, каквато е и Община Бургас.

3.3. Изграждане на модел на екосистема за формиране на интелигентен град (Smart City)

Авторът предлага цялостна визия за изграждането на интелигентна градска екосистема, която би могла да бъде приложена към Община Бургас с цел устойчиво и балансирано развитие. Концепцията за интелигентен град се разглежда не просто като технологичен процес, а като стратегически инструмент за интеграция на цифрови иновации, ресурсна ефективност и активно гражданско участие в управлението на територията. Моделът е съобразен както с принципите на Европейския съюз за устойчиво градско развитие, така и с добри европейски практики и локалния потенциал на Бургас като икономически и логистичен център.

Предложената екосистема обединява няколко ключови компонента, които функционират взаимосвързано и създават устойчива основа за формиране на смарт град:

- Цифрово управление и интелигентна администрация - включва създаване на интегрирана платформа за управление на данни и услуги, отворени данни, е-управление, системи за електронно гласуване и гражданска обратна връзка;
- Инфраструктура и мобилност - развитие на транспортни решения с ниски емисии, велосипедна и пешеходна инфраструктура, интелигентно управление на трафика и зарядни станции за електромобили;
- Енергетика и околна среда - използване на възобновяеми енергийни източници, енергийно ефективни сгради, умни мрежи (smart grids), системи за мониторинг на въздуха и устойчиво управление на отпадъци;
- Иновации и предприемачество - създаване на иновационни хъбове, технологични паркове и подкрепа за стартиращи компании чрез достъп до финансиране, знание и инфраструктура;
- Образование и култура - насърчаване на дигиталната грамотност, достъп до културно съдържание чрез онлайн платформи, интерактивни образователни технологии и съвместни програми с университети;
- Гражданско участие и социално включване - изграждане на „интелигентно общество“, в което всеки гражданин има глас в управлението, чрез използване на мобилни приложения, онлайн консултации и граждански бюджети.

Централно място в този модел заема ролята на местната власт като активен координатор и стратегически двигател на трансформацията. Предлага се създаване на специализиран Център за иновации и интелигентно развитие, който да отговаря за реализирането на смарт политиките в Бургас, включително за идентифициране на подходящи финансираня, координация с европейските програми и сътрудничество с бизнеса и НПО сектора.

Успешното изграждане на такава екосистема изисква също така гъвкави регулаторни механизми, стабилен публичен ресурс, трансдисциплинарен екип и силни публично-частни партньорства. Не по-малко важно е и наличието на механизми за мониторинг и адаптация, така че системата да бъде не просто технологична, а жива, динамична и ориентирана към реалните нужди на гражданите.

В обобщение, предложената екосистема за „умен град“ в контекста на Община Бургас представлява иновативна и устойчива рамка, която надгражда постигнатото през последните години и създава възможност за реална трансформация на градската среда. Този модел се основава на баланса между технологии, хора и природа и е в синхрон с визията на ЕС за зелена, дигитална и приобщаваща Европа. При адекватно прилагане и институционална подкрепа, той би могъл да превърне Бургас в пример за интелигентен град не само на национално, но и на европейско ниво.

ИЗВОДИ ОТ ТРЕТА ГЛАВА

За постигане на интелигентно развитие в регионите на Югоизточна България е необходимо да се използва дигитална трансформация като инструмент за ускоряване на икономическия растеж и териториална конкурентоспособност. Публичните финанси, които пряко или косвено влияят върху тяхното развитие, трябва да се използват ефективно, с оглед максимизиране на регионалния ефект. Това предполага по-висока степен на координация между държавната политика, регионалните приоритети, и частната инициатива.

Първо, анализът на интелигентното развитие на територията на Община Бургас показва нарастваща ангажираност на местната власт към внедряване на дигитални технологии, устойчиви градски практики и иновации в управлението. Бургас вече е предприел важни стъпки към утвърждаване като „умен град“, чрез електронни административни услуги, модернизация на градския транспорт и инвестиции във възобновяема енергия. Въпреки това, напредъкът е фрагментиран и липсва цялостна интегрирана визия за развитие на градската екосистема.

Второ, сравнителният анализ с водещи европейски градове като Барселона, Виена, Копенхаген, Амстердам и Стокхолм очертава конкретни добри практики, приложими в контекста на Бургас. Сред тях се открояват развитието на социално устойчиво жилищно строителство, изграждането на „градове на кратките разстояния“, стимулирането на екологичната мобилност и прилагането на дигитални платформи за управление на градската среда. Тези модели демонстрират синергия между технологични иновации, социална политика и устойчиво планиране.

Трето, резултатите от емпиричното изследване сред жителите на Бургас показват ясно осъзнаване на основните бариери пред интелигентното развитие - липса на инвестиции, ограничена икономическа диверсификация, дефицит на квалифицирана работна ръка и слабо развита предприемаческа среда. Наред с това се откроява и нуждата от подобряване на транспортната свързаност и от по-добра интеграция на образованието с нуждите на икономиката.

Четвърто, стратегическото побратимяване с градове като Барселона създава нови възможности за трансфер на иновации, съвместно участие в европейски проекти и утвърждаване на международния образ на Бургас като проактивен, устойчив и иновативен град. В този смисъл, транснационалното сътрудничество може да бъде използвано като инструмент за ускорено внедряване на утвърдени практики в устойчивото градско развитие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият дисертационен труд разглежда интелигентното регионално развитие като стратегически подход към устойчивото териториално управление, с фокус върху Община Бургас. Анализът на добри европейски практики и приложението на Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ) доказва, че технологиите, иновациите и ефективното управление са ключови фактори за повишаване на конкурентоспособността и подобряване на качеството на живот в регионите.

Установено бе, че интелигентният растеж е многоизмерен процес, който изисква координация между публичния и частния сектор, дигитална трансформация, устойчиво използване на ресурсите и активно гражданско участие. Бургас е показал значителен напредък в модернизацията на инфраструктурата, развитието на логистични зони и социални услуги, но остава предизвикателството с териториалните дисбаланси и недостига на висококвалифицирани кадри.

Реализираните ИТИ проекти показват потенциала на този инструмент за сближаване на регионите и интегрирано териториално развитие. В същото време, бъдещите политики следва да се насочат към разширяване на цифровите услуги, устойчивата мобилност, кръговата икономика и сътрудничеството между местни институции, бизнес и образование.

В заключение, Бургас има реален потенциал да се превърне във водещ интелигентен град в Югоизточна Европа, чрез прилагането на интегрирани инвестиционни механизми, иновационни практики и устойчиви политики, които съчетават икономически растеж, социална стабилност и екологична отговорност.

IV. СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ НАУЧНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Извършен е задълбочен анализ на концептуалните основи на интелигентното регионално развитие, с акцент върху конкурентоспособността, иновационния потенциал и дигиталната трансформация на икономиката. Изследвано е тяхното влияние върху пространственото развитие на Югоизточен район за планиране, както и ролята им в задълбочаването или смекчаването на вътрешнорегионалните дисбаланси между урбанизирани и слабо развити територии. Особено внимание е отделено на интегрираната териториална стратегия за развитие на региона за периода 2021-2027 г., която поставя като приоритет подкрепата за интелигентна и динамична икономика чрез внедряване на нови технологии и иновации.
2. Идентифицирани и анализирани са ключовите фактори, формиращи потенциала за интелигентен растеж в Югоизточна България, включително секторната структура на икономиката, наличието на научноизследователски и иновационни звена, нивото на цифрова свързаност, човешкия капитал и индустриалната специализация на административните области. Оценени са възможностите за надграждане на икономическата структура, чрез прилагане на принципите на интелигентна специализация. Вземат се предвид инициативи като Югоизточния Дигитален Иновационен Хъб (EDIH DIGIHUB), който предоставя услуги в областта на изкуствения интелект, киберсигурността и други, с цел подкрепа на цифровата трансформация на МСП и публичния сектор в региона.

3. Систематизиран е натрупаният практически опит от функционирането на МСП в Югоизточния регион за планиране, чрез прилагане на интегриран количествен и качествен анализ. Отчетени са регионалните различия в степента на икономическа активност, иновационна способност и дигитална адаптивност на предприятията. Изведени са специфични характеристики на бизнес средата в индустриалните зони на Бургас и Стара Загора спрямо периферни територии, като Ямбол и Котел. Акцентира се върху ролята на МСП в процесите на интелигентна специализация и тяхната способност да внедряват иновации и цифрови технологии.
4. Проведено е териториално фокусирано анкетно проучване с представители на МСП в четирите административни области на Югоизточна България. Изследвани са стратегиите им за дигитализация, нивото на технологична готовност, както и въздействието на цифровата трансформация върху икономическите им резултати. Направен е сравнителен анализ между предприятия в различни подсектори (преработваща промишленост, услуги, ИКТ), с оглед на ролята им в интелигентното развитие на региона. Резултатите подчертават необходимостта от целенасочена подкрепа за МСП в процеса на дигитална трансформация.
5. Формулирани са предложения за усъвършенстване на публичните политики и институционалната подкрепа за МСП в Югоизточна България. Препоръките включват насърчаване на регионално базирани иновационни екосистеми, ускоряване на процесите на дигитална трансформация и по-ефективно прилагане на стратегиите за интелигентна специализация. Оценена е ролята на програмата „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“, която предоставя целева подкрепа за екосистемата за научни изследвания и иновации в България. Препоръките са обвързани с конкретни териториални предизвикателства, като негативни демографски промени, ограничена свързаност и неравномерна достъпност до иновационна инфраструктура.

IV. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глушук, Артём (2021). *Digital u Social Media Marketing преди и след пандемията. Какво ни очаква?* Във: Сборник с доклади от студентска научна конференция „Пост-ковид трансформация на икономиките и обществата“, ИК-УНСС, С., ISBN 978-619-232-611-1, с.103-108.

Глушук, Артём (2023). *Дигитален маркетинг – нов фактор в маркетинга.* Във: Сборник с доклади от научно-практическа конференция „Дигитализация на висшето образование в България“, ИК-УНСС, С., ISBN 978-619-232-763-7, с. 22-29.

Глушук, Артём (2025). *Бургас - град на бъдещето.* Във: Сборник с доклади от юбилейна научна конференция „10 години катедра „Регионално развитие“ - наука, обучение и практика“, ИК-УНСС, С., ISBN 978-619-232-886-3 (CD), с.319-327.

**UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD
ECONOMY**
FACULTY OF MANAGEMENT AND ADMINISTRATION
DEPARTMENT OF REGIONAL DEVELOPMENT

ARTEM ANATOLIEVICH BUKHTEEV

**SMART DEVELOPMENT OF THE REGIONS IN SOUTHEASTERN
BULGARIA**

AUTHOR'S ABSTRACT

of a dissertation

for the award of the educational and scientific degree "Doctor"

Professional field: 3.7 Administration and Management

Scientific specialty: Administration and Management (Regional Development)

Scientific Advisor:

Assoc. Prof. Dr. Georgi Biserov Nikolov

Sofia, 2025

The dissertation of the full-time PhD student Artyom Anatolievich Buchteev has been reviewed and approved for defense at a meeting of the Departmental Council of the “Regional Development” Department at the Faculty of “Management and Administration” of the University of National and World Economy, held on March 31, 2025.

The dissertation consists of 164 pages, including 156 pages of main text. It includes an introduction, three main chapters, a conclusion, a list of key scientific contributions, and a bibliography of the used sources.

The PhD student has been granted the right to defend the dissertation by an order of the Rector of UNWE, effective from April 7, 2025.

The defense of the dissertation will take place on June 18, 2025, at 10:00 a.m. in the “Academic Councils” Hall 2032A at UNWE, Sofia, during an open session of the scientific jury composed of:

Internal members:

Prof. Dr. Kamen Dimitrov Petrov
Assoc. Prof. Dr. Elka Georgieva Vasileva

External members:

Prof. Dr. Galina Georgieva Kurteva
Prof. D.Sc. Petar Borisov Borisov
Assoc. Prof. Dr. Yanitsa Petkova Dimitrova

Alternate members:

Prof. Dr. Nikolay Ivanov Tsankov
Assoc. Prof. Dr. Teodor Nikolaev Radev

The dissertation materials are available for review by interested parties at the Directorate of Research and on the official website of the University of National and World Economy, Sofia – <http://www.unwe.bg>.

I. General Characteristics of the Dissertation

1. Relevance and Significance of the Research Topic

The topic of this dissertation is of high relevance and significance, primarily due to the contemporary challenges related to regional economic transformation, digitalization, demographic issues, and sustainable territorial development. Smart development, as a strategic framework, builds upon the concepts of sustainable and balanced growth by emphasizing innovation, entrepreneurship, digital connectivity, human capital, and good governance.

In light of the deepening regional disparities in Bulgaria, particularly between the capital and peripheral territories, the application of intelligent development approaches is of critical importance. The regions of Southeastern Bulgaria possess substantial natural, geopolitical, cultural-historical, and human potential, yet they face a range of structural and socio-economic challenges that hinder their sustainable progress.

The research focuses on analyzing opportunities for smart transformation in the Southeastern region, including the application of the smart specialization concept, the integration of innovation policies, and the enhancement of territorial governance. The practical significance of the study lies in its contribution to formulating actionable recommendations for local and regional authorities, businesses, and civil society aimed at building a more competitive, innovative, and inclusive region.

2. Object and Subject of the Research

The choice of the research object and subject is guided by the significance of smart regional development in enhancing the competitiveness and resilience of Bulgarian territories within the context of European policies and best practices.

The **object** of the research comprises the processes of smart regional development, digital transformation of the urban environment, and sustainable strategies for territorial development in both Bulgaria and Europe.

The **subject** of the research involves the identification of key factors influencing regional development, analysis of smart technologies and their application in regional policy, as well as the evaluation of the effectiveness of Integrated Territorial Investments (ITI).

3. Aim and Research Objectives of the Dissertation

The main aim of the dissertation is to explore the current state and future prospects of smart regional development by analyzing applicable models and proposing strategic directions for their effective implementation in the Bulgarian context, with a focus on the Southeastern region and the city of Burgas as a model for smart transformation.

To achieve this aim, the following key research objectives are formulated:

- To clarify the theoretical foundations of the concept of "smart regional development" and to define the core related terms and principles;
- To examine the legal and institutional framework of smart regional development at both EU and national levels;
- To analyze good European practices related to smart cities and digital territorial systems with a view to their adaptation in Bulgaria;
- To conduct an empirical analysis of the socio-economic characteristics and trends in Southeastern Bulgaria in order to identify the main challenges and opportunities for smart development;
- To evaluate the impact of digital innovation on regional economies, social environments, and ecological processes;
- To analyze the challenges faced by local governments in implementing smart technologies and to formulate applicable strategic directions and recommendations for sustainable territorial development.

4. Main Research Hypothesis

The dissertation defends the thesis that through smart planning, the implementation of digital technologies, and the application of sustainable policies, the competitiveness of regions can be enhanced, the quality of life improved, and socio-economic disparities in Southeastern Bulgaria reduced.

5. Research Methodology

Given the complexity and interdisciplinary nature of the topic, a combination of research approaches and methods is employed. The theoretical and methodological part of the study is based on analysis and synthesis, induction and deduction, comparative and formal-logical approaches, as well as a critical review of scholarly literature and strategic documents from the European Union and Bulgaria in the field of smart regional development.

The empirical part of the research employs both quantitative and qualitative methods-analysis of secondary statistical data, a survey among residents and experts from Southeastern Bulgaria, expert assessments, and a SWOT analysis. The Municipality of Burgas is used as a case study for the application of smart policies at the regional level.

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

The content of the dissertation is structured as follows:

TABLE OF CONTENTS:

<u>INTRODUCTION</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>CHAPTER I: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF SMART TERRITORIAL DEVELOPMENT</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>1.1. The Nature and Characteristics of Regional Development ...</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>1.2. Основни термини, дефиниции и понятия, свързани с развитието на регионите</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>1.3. Review of the Legal Framework Governing Regional Development...</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>1.4. Spatial Development Models of the Municipality of Burgas .</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>KEY CONCLUSIONS FROM CHAPTER</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>CHAPTER II: ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE REGIONAL DEVELOPMENT OF THE CITY OF BURGAS</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>2.1. Analysis of the Socio-Economic Development of the Municipality of Burgas .....</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>2.2. Assessment of the Spatial Development of the Municipality of Burgas (2014–2024) ..</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>2.3. Evaluation of Progress on Implemented Integrated Territorial Investments (ITI).....</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>2.4. Main Findings from the Empirical Research.....</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>KEY CONCLUSIONS FROM CHAPTER I</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>CHAPTER III: GUIDELINES AND RECOMMENDATIONS FOR SMART DEVELOPMENT OF THE TERRITORY OF THE MUNICIPALITY OF BURGAS</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>3.1. Good European Practices in Integrated Territorial Development.....</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>3.2. Promoting Smart Development through Innovation in the Municipality of Burgas...</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>3.3. Building an Ecosystem Model for the Formation of a Smart City.....</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>KEY CONCLUSIONS FROM CHAPTER II</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>CONCLUSION</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>
<u>KEY SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS</u>	<u>Error! Bookmark not defined.</u>

BIBLIOGRAPHY .....Error! Bookmark not defined.

III. SUMMARY OF THE DISSERTATION

In the introduction of the dissertation, the author justifies the choice of topic based on its high relevance and significance in the context of the current challenges facing regional development in both Bulgaria and Europe. The main research objective is outlined, along with the accompanying tasks. A working hypothesis is formulated, emphasizing the potential of smart planning and digital transformation to enhance the competitiveness and resilience of regions.

A clear definition is provided for the object and subject of the study, which encompass the processes of smart regional development, urban digitalization, and the effectiveness of integrated territorial investments. The research methodology is described, including theoretical-analytical, comparative, and empirical approaches, as well as specific research tools such as surveys, statistical analysis, SWOT analysis, and case study methods.

The main sources of information are presented-strategic documents of the EU and Bulgaria, academic literature, national and regional statistical data, as well as findings from field research conducted in Southeastern Bulgaria. The study's scope is clarified, focusing on the period from 2014 to 2024 and the implementation of smart policies in urban and regional environments, with particular emphasis on the Municipality of Burgas.

CHAPTER ONE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF SMART TERRITORIAL DEVELOPMENT

The first chapter presents the theoretical foundations of smart regional development, as well as the key regulatory and strategic documents that govern this process. Particular attention is given to the analysis of core terms and concepts that constitute the framework of regional policy, including sustainable development, digital transformation, and Integrated Territorial Investments (ITI).

1.2. The Nature and Characteristics of Regional Development

This section explores the fundamental theoretical and conceptual dimensions of regional development as a key instrument for achieving socio-economic cohesion, balanced territorial distribution of resources, and sustainable growth. Regional development is a dynamic process involving the interaction of multiple factors-economic, social, infrastructural, environmental, and institutional-within clearly defined territorial units.

It constitutes a vital component of socio-economic dynamics, encompassing a variety of processes related to territorial governance, economic activity, and the improvement of living standards. In the context of globalization, demographic pressure, and intensified urbanization, this type of development necessitates innovative solutions aimed at sustainable growth and the efficient utilization of available resources. One of the most current approaches in this domain is smart regional development, based on digitalization, innovation, and integrated strategies for territorial balance.

Initially, regional policy focused primarily on economic factors such as industrialization, infrastructure, and agricultural investment. Today, however, its scope has significantly expanded to encompass social, technological, and environmental dimensions. This comprehensive approach is founded on the understanding that the sustainable development of a given territory is only achievable through synergy among economic progress, environmental protection, and social engagement.

The concept of smart development is closely linked to the idea of "smart cities," which is increasingly applied both within the European Union and beyond. Although primarily oriented toward urbanized areas, smart development also holds relevance for small settlements and rural regions, where technology and innovation can significantly improve quality of life and economic prospects. European regional policy places particular emphasis on reducing territorial disparities through smart infrastructure, digital tools, and sustainable investments.

The objective of this chapter is to outline the theoretical and methodological framework of smart territorial development. Key concepts, strategic guidelines, and regulatory documents governing this process will be examined. The analysis of current trends and the implementation of smart technologies will support the formulation of core principles and challenges faced by local and regional authorities in their pursuit of sustainable and integrated development.

Regional development is a fundamental concept in economic and spatial policy, aiming to enhance the well-being and competitiveness of various territories through the strategic management of natural, economic, and social resources. According to the European Commission (2020)¹⁸, regional development is a process of coordinated and sustainable governance that seeks to reduce socio-economic disparities among regions through appropriate investments, innovation, and strategic policies.

Regional development is of critical importance not only for economic prosperity but also for social stability and environmental balance. According to the World Bank (2021)¹⁹, sustainable regional development should promote economic activity, social inclusion, and the responsible use of natural resources—three dimensions that must be integrated into a single, comprehensive strategy.

In academic literature, there is no universally accepted definition of the term "region." In different countries and supranational entities such as the European Union, the term is used in various contexts. The EU has introduced a standardized classification of territorial units (NUTS)²⁰, yet the administrative divisions of the member states remain distinct. There also exists a terminological distinction between "region" and "district," with the latter having specific usage in countries like Russia and Bulgaria. In Bulgarian terminology, a certain degree of ambiguity persists, leading to differing interpretations of regional issues.

In this context, a region can be viewed as a spatial unit with specific natural, social, and economic characteristics that define its identity. According to academic literature, regions can be differentiated based on a variety of criteria, including natural (climate, terrain, water resources), socio-economic (economic activity, employment, demographic features), infrastructural, and administrative characteristics.

The term "regional development" refers to a complex of demographic, economic, social, infrastructural, environmental, and other processes that unfold with varying intensity, resulting in the formation of territorial disparities and specific issues across different regions. In practice, regional development can be understood as a purposeful process aimed at reducing regional imbalances, supporting economic activities in individual territories, and enhancing the social, economic, and environmental potential of specific geographically defined areas.

---

¹⁸ European Commission. 2020. *“EU Regional Development Report.”* Brussels: European Commission.

¹⁹ World Bank. 2021. *“Regional Development and Socio-Economic Balances.”* Washington, D.C.: World Bank Group.

²⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts?utm_source

For a more comprehensive understanding of the concept of regional development, it is necessary to analyze the key factors that influence its dynamics. Regional development is the result of the complex interaction between economic, social, infrastructural, and environmental factors that shape the territorial characteristics of a given region. Each of these factors has a direct impact on the sustainability and competitiveness of regions, and their integrated management is essential for achieving balanced development.

In parallel, regional development can also be analyzed through various theoretical models that explain the factors influencing territorial growth and socio-economic disparities. Among the most important theoretical concepts are:

Table 3. Interrelations Among Factors of Regional Development (Diagram illustrating the connections between economic, social, infrastructural, and environmental factors)

Theory	Key Characteristics
Neoclassical Theory (Solow, 1956)²¹	Emphasizes the role of capital, labor, and technological progress in economic growth.
Cumulative Growth Theory (Myrdal, 1957)²²	Argues that economically developed regions continue to grow, while lagging regions remain disadvantaged.
Growth Pole Theory (Perroux, 1955)²³	Development is concentrated around major economic centers and industrial clusters.
Smart Growth Concept (European Commission, 2020)²⁴	A contemporary model integrating digitalization, innovation, and sustainable development policies.
Endogenous Growth Theory (Romer, 1986)²⁵	Highlights the importance of knowledge, innovation, and human capital in economic growth.
Endogenous Growth Theory (Romer, 1986)²⁶	Focuses on the rational use of resources without compromising the needs of future generations.

Source: Author's compilation based on data from the European Commission (2020) and the World Bank (2021).

The interrelations among the various theories of regional development demonstrate that effective territorial policy must integrate both traditional economic approaches and modern concepts of smart growth and sustainability.

Contemporary policies of the European Commission²⁷ employ a combination of these theories, emphasizing smart growth based on digitalization, innovation, and the sustainable

²¹ Solow, Robert M. 1956. „A Contribution to the Theory of Economic Growth.“ *Quarterly Journal of Economics* 70 (1): 65-94.

²² Myrdal, Gunnar. 1957. „Economic Theory and Underdeveloped Regions.“ London: Gerald Duckworth.

²³ Perroux, François. 1955. „Note sur la notion de pôles de croissance.“ *Economie Appliquée* 8: 307-320.

²⁴ European Commission. 2020. *“Smart Growth Strategy in the EU.”* Brussels: European Commission.

²⁵ Romer, Paul M. 1986. „Increasing Returns and Long-Run Growth.“ *Journal of Political Economy* 94 (5): 1002-1037.

²⁶ World Commission on Environment and Development (WCED). 1987. „Our Common Future (Brundtland Report).“ Oxford: Oxford University Press.

²⁷ European Commission. 2020. *“Smart Growth Strategy in the EU.”* Brussels: European Commission.

management of resources. This approach leads to the development of territorial strategies that are aligned with local economic potential and regional specificities.

1.2. Key Terms, Definitions, and Concepts Related to Regional Development

This section presents a systematization of the leading theoretical approaches to regional development that form the basis of strategic planning and the formulation of public policies. The analysis of these theories is essential, as they offer different interpretations of the factors driving regional growth and the causes of territorial disparities. Understanding these concepts enables the construction of effective, adaptable, and evidence-based policies within contemporary regional governance.

The literature contains numerous definitions of the term "regional development," reflecting various scientific approaches. Below is a systematized table presenting the key terms and their corresponding meanings:

Table 2. Key Terms Related to Regional Development

Term	Definition	Source
Regional Development	A process involving economic, social, and spatial transformations within a region aimed at improving quality of life and competitiveness.	European Commission (2020)
Spatial Development	A concept focusing on the territorial distribution of economic and social activities, infrastructure, and natural resources.	OECD (2019)
Smart Growth	A development model combining innovation, digital technologies, and sustainable practices to achieve long-term competitiveness.	European Union Strategy 2020
Sustainable Development	Economic and social growth that does not compromise the needs of future generations, integrating environmental, social, and economic dimensions.	Brundtland Report (1987)
Regional Policy	A set of strategies and instruments aimed at reducing territorial disparities and promoting balanced development.	European Commission (2021)
Cohesion Policy	The main EU instrument for supporting less-developed regions through funding from the European Structural and Investment Funds.	European Commission (2021)
Integrated Territorial Investments (ITI)	A territorial governance mechanism that combines multiple funding sources for the implementation of integrated projects.	European Regional Development Fund (2020)
Smart City	An urban concept that utilizes information and communication technologies to optimize urban management, transport infrastructure, energy use, and public services.	European Smart Cities Report (2021)

Source: European Commission, OECD, European Smart Cities Report²⁸

Following the presentation of the table with key terms and their definitions, it is important to analyze their application in the context of regional development. These concepts do not exist in isolation; rather, they are interrelated and have a direct impact on the economic and social processes within a given region. The regional policy of the European Union and national development strategies make use of these concepts to formulate effective measures aimed at enhancing territorial competitiveness, balancing regional disparities, and promoting sustainable development.

²⁸European Commission, <https://www.oecd.org/en/about/programmes/the-oecd-programme-on-smart-cities-and-inclusive-growth0.html>

For instance, the concept of smart growth guides regions toward utilizing innovation and technology to improve efficiency and competitiveness. It is closely linked to the concept of smart cities, where digital technologies are employed for better management of the urban environment, transport infrastructure, and resources. In turn, sustainable development emphasizes the long-term balance between economic, environmental, and social dimensions of development—an equally fundamental principle of regional policy.

These terms are not only essential for the scholarly analysis of regional development, but they also play a significant role in shaping the legal framework and strategic approaches to territorial governance. The following section will examine the key principles that form the foundation of successful regional development.

1.3. Review of the Legal Framework Governing Regional Development

The analysis in this section focuses on the main objectives, instruments, and stages in the development of regional policy in the European Union and its adaptation to the Bulgarian context. EU regional policy is one of the most significant tools for economic cohesion between member states and their regions, combining financial mechanisms, strategic planning, and a regulatory framework aimed at reducing territorial, social, and economic disparities.

Regional development in the European Union is governed by a series of strategic documents and legal acts that lay the foundations for sustainable growth, territorial cohesion, and digital transformation. The EU's regional policy aims to reduce economic and social disparities between regions through financial instruments and strategic tools.

The key documents that define the European regulatory framework include²⁹:

- EU Cohesion Policy (2021–2027): The main instrument for social and economic cohesion across EU regions. Through the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund, funding is provided for infrastructure development, support for small and medium-sized enterprises (SMEs), digitalization, and sustainable transport networks.
- European Green Deal (2019)³⁰: Focuses on reducing carbon emissions, promoting renewable energy sources, and encouraging the circular economy. The Just Transition Fund, as part of the Green Deal, supports regions affected by the transition to a low-carbon economy.
- Lisbon Strategy (2000) and Europe 2020 Strategy: These strategies set long-term goals for smart and sustainable growth through innovation promotion, digital transformation, and increasing the competitiveness of regions.
- EU Strategy for Smart Specialisation (RIS3)³¹: Encourages regions to build innovation ecosystems by leveraging their specific competitive advantages. Smart specialisation includes investments in research and innovation, digital technologies, and the development of a green industry.
- EU Territorial Agenda 2030: A document that identifies territorial cohesion as a key goal of regional development, with emphasis on smart networks, spatial planning, and the sustainability of both urban and rural areas.

---

²⁹ European Commission. 2021. *“Cohesion Policy 2021–2027: Investments in Europe’s Regions.”* Brussels: European Commission

³⁰ European Commission. 2019. *“The European Green Deal: A Plan for Sustainable Economic Growth.”* Brussels: European Commission.

³¹ European Commission. 2020. *“Smart Specialisation Strategy.”* Brussels: European Commission.

- Regulations of the European Structural and Investment Funds (ESIF): These define the financial framework and the rules for access to funding from instruments such as the ERDF, the European Social Fund (ESF)³², and the Rural Development Fund.
- In addition to these strategic documents, the EU requires member states to develop national and regional development programs aligned with the Union’s overall objectives. As a member state, Bulgaria is obligated to adapt its national legal framework to these policies and ensure their effective implementation through programs like the Operational Programme “Regions in Growth” and the National Spatial Development Concept.

The EU’s regulatory framework for regional development is dynamic and adapts to changing economic, environmental, and technological challenges. Bulgaria must ensure its effective application by improving institutional capacity, reducing administrative barriers, and strengthening coordination between regional and European authorities.

The national regulatory framework for regional development in Bulgaria is based on fundamental legal and strategic documents that define the guidelines for sustainable and integrated territorial development. These documents govern spatial planning, the management of EU funds, and the strategies for the socio-economic development of the regions.

Regional development in Bulgaria is regulated by a number of legislative and strategic acts that form the basis for territorial planning, resource management, and the promotion of sustainable growth. The key legislative act in this field is the Regional Development Act (RDA)³³, which outlines the principles, objectives, and tools for regional development, as well as coordination mechanisms among local, regional, and national authorities. This act introduces an integrated territorial approach, aiming to align regional programs with national and EU priorities.

An important strategic document that defines the long-term vision for spatial development is the National Spatial Development Concept (NSDC) 2021–2030. It identifies priority development axes, including the creation of smart cities, environmental sustainability, and digital transformation, aiming to integrate new technologies into territorial planning and governance.

Financial support for implementing regional policies is provided through the Operational Programme “Regions in Growth” (OPRG) 2021–2027, which serves as the main investment tool for urban and regional development. The programme focuses on improving urban environments and infrastructure, fostering innovation and digitalisation in local governance, and supporting the sustainable development of regional economies through financing for small and medium-sized enterprises.

Another key document relevant to regional policy is the Decentralisation Strategy of the Republic of Bulgaria, which aims to increase the autonomy of local authorities by granting them greater powers in regional planning, including the management of European projects and the expansion of public-private partnerships.

---

³² Ministry of Regional Development and Public Works (MRDPW). 2021. “Operational Programme ‘Regions in Growth’ 2021–2027.” Sofia: MRDPW.

³³ **Regional Development Act**, promulgated in *State Gazette*, No. 50 of May 30, 2008, effective as of August 31, 2008, amended in *State Gazette*, No. 21 of March 13, 2020.

The Spatial Planning Act (SPA) also plays a crucial role in regulating construction and infrastructure development. It governs the planning and management of urban environments and is particularly important for implementing smart solutions in urbanised areas and for advancing the concept of “Smart Cities” in Bulgaria.

In addition to these regulatory and strategic frameworks, the National Recovery and Resilience Plan (NRRP) has emerged as a key instrument for post-pandemic economic recovery. It includes measures for sustainable regional development, digital transformation, and the transition to a green economy, offering funding opportunities for modernisation projects across the regions.

Altogether, this set of legislative and strategic documents creates a comprehensive regulatory framework for regional development in Bulgaria, laying the foundation for sustainable, efficient, and innovative policies that support economic cohesion among different territories and improve the quality of life nationwide.

1.4. Models for Spatial Development of the Municipality of Burgas

The spatial development of the Municipality of Burgas is shaped in response to a range of demographic, economic, social, and environmental challenges accompanying the city's transformation in the context of new European policies and global urbanization trends. As the fourth largest city in Bulgaria and a leading center in the Southeast region, Burgas develops its territory through the implementation of modern models for sustainable and smart spatial planning.

In recent years, the municipality has integrated several complementary spatial models reflecting its pursuit of balanced territorial development, improved connectivity, and efficient use of available resources. The most prominent among these are the polycentric development model, the compact city concept, the smart specialization model, and elements of the EU strategic priority “green and climate-resilient cities,” embedded in both EU strategic documents and the Strategic Plan for the Development of Agriculture and Rural Areas.

The polycentric model, also outlined in Bulgaria’s National Spatial Development Concept, aims for an even territorial distribution of economic activity, social infrastructure, and public services. In Burgas, this approach is implemented through the development of alternative urban centers, such as the neighborhoods of “Slaveykov,” “Meden Rudnik,” and “Gorno Ezerovo,” where educational, sports, healthcare, and cultural facilities—as well as industrial and logistics hubs—are being built. This stimulates economic activity in the periphery and reduces pressure on the city center.

The compact city model, in turn, seeks to increase density and functional integration within the urban fabric. This approach supports sustainable mobility, reduces the need for individual transport, and leads to more efficient use of public infrastructure. In Burgas, this is achieved through investments in pedestrian zones, bicycle lanes, electric city buses, and the revitalization of inter-block spaces and parks.

Next, the smart specialization model, implemented through the municipality’s Integrated Development Plan (IDP 2021–2027), directs urban and economic policy toward the promotion of high value-added sectors, including IT, creative industries, logistics, and green technologies. The spatial projection of this model includes the development of innovation

zones, business incubators, and research infrastructure in partnership with universities and the private sector.

Additionally, environmental aspects of spatial development are increasingly reflected in the municipality's planning-through green corridors, energy efficiency projects, urban agriculture, and sustainable water resource management. This aligns with the EU's new priorities focused on climate adaptation and the development of carbon-neutral urban areas.

The spatial development of Burgas is guided by strategic documents such as the General Development Plan (GDP), the Sustainable Urban Development Plan, the IDP 2021–2027, and specific sectoral strategies. Their interaction enables integrated and coordinated development that considers local resources as well as supra-regional linkages-including the Port of Burgas, the international airport, industrial corridors, and cross-border logistics axes.

In conclusion, the spatial development models of the Municipality of Burgas demonstrate a commitment to a modern and sustainable urban vision that combines economic efficiency, environmental responsibility, and social inclusion. These models form a foundation for future transformations aligned with European and national development goals.

CONCLUSIONS FROM CHAPTER ONE

Following the analysis of the theoretical and methodological framework of smart regional development, several key conclusions can be drawn that outline the main concepts, regulatory mechanisms, and challenges within this process. The definitions and strategic documents presented demonstrate that smart territorial development is a complex process requiring an integrated approach that combines innovation, sustainable planning, and efficient resource management.

First, the analysis of regional development reveals that modern approaches to intelligent territorial governance are based on the principles of digitalization, sustainability, and integrated spatial planning. The concept of Smart Cities is becoming a fundamental tool for boosting competitiveness and improving quality of life. In this context, Bulgarian regions-particularly Burgas-should align their policies and strategies with European standards and best practices.

Second, the regulatory framework in Bulgaria provides the necessary tools for implementing smart development, but there are a number of challenges related to the effectiveness of execution. The Regional Development Act, the National Spatial Development Concept, and the Municipal Integrated Development Plans form the basis of territorial planning. However, their implementation is often hindered by administrative and financial constraints. Despite the existence of decentralization mechanisms and public-private partnerships, practical application remains a challenge.

Third, the smart development process requires enhanced coordination between national institutions, local authorities, the private sector, and academia. The implementation of innovative policies calls for data-driven decision-making, the development of smart infrastructure, and the promotion of digital transformation. This, in turn, necessitates further investment in information and communication technologies, as well as incentives to boost local innovation capacity.

Fourth, the spatial development of the Municipality of Burgas follows a model that combines traditional urban planning approaches with modern strategies for smart growth. The city has potential for digital transformation, expansion of industrial zones, and the implementation of sustainable transport solutions. Nevertheless, challenges remain in terms of

environmental sustainability, socio-economic imbalances, and the need for more effective use of European funds.

In conclusion, the smart development of regions in Bulgaria is a process that demands a strategic approach focused on long-term sustainability and integrated territorial management. Overcoming current challenges will require strengthening institutional capacity, encouraging innovation, and ensuring the efficient use of available resources. The following chapters of the dissertation will provide specific analyses and evaluations of regional development, as well as practical recommendations for implementing smart solutions in spatial planning.

CHAPTER TWO

STUDY ON THE DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN BULGARIA

In this chapter, the author of the present dissertation analyzes the essence and dynamics of smart development as a key component of modern regional development. The main dimensions of the concept of the “smart city” are examined, along with its application in the context of sustainability, innovation, digitalization, and social inclusion. A critical review is also provided of the indicators and models used to measure the smart development of a given region. Particular attention is paid to the implementation of the concept of “smart specialization” and its significance for enhancing competitiveness and integrated territorial development. The role of public policies, digital transformation, and effective resource management in achieving sustainable growth is acknowledged. The author emphasizes the need for an adequate institutional framework and localized strategies for smart development, highlighting the relevance of the topic within the Bulgarian context and European priorities.

2.1. Analysis of the Socio-Economic Development of Burgas Municipality

This section of the study examines the socio-economic development of Burgas Municipality, with the aim of identifying the main trends, factors, and challenges that shape the region’s profile in the context of smart growth. Burgas Municipality has established itself as a leading economic and administrative center in Southeastern Bulgaria, thanks to its strategic geographic location, well-developed transport and logistics infrastructure, and consistent local policies supporting innovation and sustainable development. The region stands out for its high concentration of population, human capital, public and private investment, making it a natural hub of regional influence.

The analysis covers a range of key social and economic indicators, including population size and demographic trends, employment and unemployment rates, labor productivity, household income, and regional gross domestic product per capita. The structure of the local economy is explored, with dominant sectors such as services, industry, transport, and tourism, while also recognizing the need for diversification and innovative transformation of traditional industries. Urbanization processes and the development of residential and industrial environments are highlighted, including the construction of high value-added industrial and logistics zones.

Special attention is given to the role of Burgas Port and the international airport as major logistical corridors contributing to the region’s integration into European and global economic networks. In this context, Burgas is viewed as an important commercial, tourist, and transport hub that can play a leading role in the implementation of smart and sustainable territorial integration.

The analysis places strong emphasis on the local authority's policies and initiatives aimed at digitalizing public services, improving administrative efficiency, and creating a favorable environment for the development of innovative businesses and start-ups. The contribution of educational institutions, cultural resources, and social inclusion programs is also assessed, as they are essential for building an integrated smart growth concept.

In conclusion, the analysis demonstrates that Burgas Municipality possesses solid institutional, social, and economic foundations for development as a smart region. The combination of a favorable business climate, access to infrastructure and human capital, and active innovation-oriented public policies positions Burgas as one of the leading examples of implementing smart specialization strategies in Bulgaria. This sets the stage for future smart growth policies that can be implemented and replicated in other regions of the country.

2.2. Assessment of the Spatial Development of Burgas Municipality (2014–2024)

Over the past decade, the spatial development of Burgas Municipality has undergone dynamic transformations aimed at improving quality of life, promoting the sustainable use of territorial resources, and integrating the city into national and European growth networks. The municipality has pursued active policies for sustainable and smart territorial development, capitalizing on opportunities provided by European funding and its strategic geographic location.

The period 2014–2024 spans two EU programming cycles during which Burgas implemented a series of strategic projects that significantly reshaped the city's spatial structure. At the core of these policies lies a transition toward integrated and functional planning-taking into account not only economic, but also social, cultural, and environmental dimensions of development. This process has been reflected in the modernization of the transport network, the upgrading of public spaces, the creation of pedestrian and bicycle zones, and the reconstruction of social infrastructure such as schools, kindergartens, and healthcare facilities.

Attention is also given to the development of the city's peripheral areas and smaller settlements within the municipality, where efforts have focused on reducing spatial and social disparities. New approaches in urban planning have been introduced, including the creation of compact, functionally connected urban zones that offer multifunctional use and access to services close to residents' homes.

Particular importance has been placed on economic spatial development through the establishment of industrial and logistics zones-for example, the Burgas Industrial Zone, the port area, and the logistics platform near the airport. These zones are emerging as engines of the local economy, offering favorable conditions for the development of high-tech industries, innovation, and start-ups. In parallel, the city has invested in green and blue infrastructure, the development of coastal areas, maritime transport, and eco-corridors for mobility and recreation.

The spatial development in the 2014–2024 period has also involved the integration of smart technologies for traffic management, public services, and energy efficiency. Burgas aims to be a pioneer in implementing the "smart city" concept by deploying digital solutions in urban planning, spatial monitoring, and citizen engagement.

Finally, strong emphasis has been placed on preserving and integrating cultural and historical heritage within spatial planning. The restoration of historical buildings, the creation of cultural routes, and the development of tourism hubs form an essential part of the municipality's vision for balanced territorial development.

In conclusion, the spatial transformation of Burgas during this period reflects a systematic effort to combine economic growth with sustainability, social equity, and high quality of life. The municipality stands out as a leading example in Bulgaria for the implementation of integrated spatial planning approaches geared toward long-term smart specialization and regional leadership.

2.3. Assessment of Progress on Implemented Integrated Territorial Investments (ITI)

In this section, the author examines the progress made by Burgas Municipality in implementing Integrated Territorial Investments (ITI) during the most recent programming period, emphasizing the strategic importance of this tool for accelerating territorial development and socio-economic cohesion. ITI represent an innovative approach within the EU Cohesion Policy, enabling the combination of funds from different programs and their application to a specific territory through integrated and coordinated projects. In this context, Burgas stands out as one of the leading beneficiaries and examples of effective implementation of this mechanism in Bulgaria.

Between 2014 and 2024, Burgas Municipality implemented numerous projects combining social, infrastructural, cultural, economic, and environmental elements, aligned with local development strategies. These territorial investments focused on strengthening the city's economic base, fostering innovation, improving the urban environment, and enhancing access to services. Particularly noteworthy are projects related to the modernization of transport and educational infrastructure, energy efficiency of public buildings, digitalization of administrative processes, and the creation of a favorable business climate through technology parks and economic zones.

There has also been significant improvement in the capacity of the local government for strategic planning, applying for, and managing complex integrated projects. Under the ITI framework, Burgas applies horizontal policies that bring together resources and partners from various levels of governance-municipal, regional, and national-as well as from the private sector, academia, and civil society. This multidisciplinary cooperation contributes to greater efficiency and sustainability of investments.

Despite the evident progress, the section also highlights the challenges the municipality faces. Some projects encounter delays, administrative hurdles, and lack of coordination among stakeholders. Additionally, there is a risk of uneven territorial distribution of investments, with certain neighborhoods and settlements remaining outside the main investment flows. This underscores the need for more precise zoning and localization of priorities in future territorial planning.

The dissertation author emphasizes that ITI should not be seen merely as a tool for absorbing EU funds, but as a strategic mechanism for the long-term transformation of territories through smart, sustainable, and inclusive growth. Therefore, future efforts should focus on

building upon achieved results, expanding public-private partnerships, and encouraging civic participation in the planning and implementation of territorial policies.

In conclusion, the assessment of ITI progress in Burgas shows that this instrument is key to establishing an effective model of local and regional governance. Thanks to the successful implementation of integrated projects, the municipality positions itself as a leader in territorial development and can serve as a model for replicating best practices in other regions of the country.

2.4. Key Findings from the Empirical Research

In this section, the author presents the findings of the conducted empirical research, which aims to assess the actual impact of smart development policies implemented in the Municipality of Burgas and to identify the main attitudes, expectations, and perceptions of citizens and stakeholders regarding the achieved progress. The study is based on a combination of methods-quantitative analysis through surveys and qualitative interviews with representatives from local government, business, and academia.

The results indicate that a large share of respondents perceive the development of Burgas positively and note significant progress in various areas-modernization of infrastructure, improvements to the urban environment, digitalization of municipal services, and advancement of transportation systems. Respondents report high satisfaction with quality of life in the city, especially highlighting security, cleanliness, and access to green spaces.

However, the analysis also reveals key deficits and challenges. Many participants identify problems such as the lack of high-tech jobs, insufficient support for entrepreneurship, underdeveloped startup ecosystems, and limited access to funding. Particularly concerning is the observation of a "brain drain"-young and educated individuals leaving the city in search of opportunities in the capital or abroad. Territorial disparities are also evident-central areas receive better infrastructure and investment attention, while suburban and rural zones remain underdeveloped.

The empirical study emphasizes the importance of actively involving citizens in planning and decision-making processes. The data clearly show that when the population is informed and engaged in collaborative policy-making, institutional trust and the sense of community belonging increase. This is a key factor for sustainable development in line with smart city principles.

In conclusion, the study confirms the initial hypothesis that with strategic governance, integrated investments, and active civic participation, sustainable transformation of the urban and social environment is achievable. The results not only evaluate the current state but also provide clear guidance for future policies and interventions aimed at establishing Burgas as a smart, sustainable, and socially inclusive city.

CONCLUSIONS FROM CHAPTER TWO

Firstly, the socio-economic development of Burgas over the past decade has been marked by stable economic growth, supported by strategic investments in infrastructure, tourism, and industrial zones. The city demonstrates a relatively high gross domestic product (GDP) for the region, positioning it as an economic engine of Southeastern Bulgaria. However,

the local labor market faces challenges related to seasonal employment and the outflow of qualified professionals to larger economic centers such as Sofia and Varna.

Secondly, the spatial development of the city in the last ten years shows significant progress in the modernization of transport and logistics infrastructure. Investments in road and port connectivity, as well as the development of industrial zones, create conditions for attracting new strategic investors. Nevertheless, urban development still faces challenges related to environmental sustainability and the need for better integration of smart solutions in city management.

Thirdly, the assessment of implemented Integrated Territorial Investments (ITI) shows that Burgas has successfully absorbed EU funds for regional development, with a focus on urban environment modernization, improved transport links, and support for small and medium-sized enterprises. However, there are imbalances in the allocation of investments, with certain peripheral areas of the city continuing to lag behind in terms of social and economic integration.

Fourthly, the results of the empirical study confirm the need for more targeted policies aimed at retaining young professionals and stimulating the region's innovation economy. Digitalization and the development of smart urban technologies emerge as key tools for enhancing Burgas's competitiveness on both national and international levels.

In conclusion, while Burgas is establishing itself as an important regional economic center, its sustainable development requires strategic planning and an integrated approach that combines economic growth, social cohesion, and environmental sustainability. In the following chapters, the author will present concrete recommendations for promoting the city's smart development and implementing innovative models for territorial governance.

CHAPTER THREE

GUIDELINES AND RECOMMENDATIONS FOR SMART DEVELOPMENT OF THE MUNICIPALITY OF BURGAS

This chapter offers strategic guidelines and concrete recommendations for the smart development of the Municipality of Burgas, based on good European practices and innovative models of regional development. The main focus is on the implementation of smart technologies to optimize urban management, foster innovation-driven industries, and improve quality of life through sustainable urban and economic policies. The analysis covers key areas such as the digitalization of administrative processes, the development of smart transport and energy systems, and the application of green technologies and sustainable solutions in urban planning.

The introduction of smart city concepts will not only increase the efficiency of local governance and enhance the city's economic competitiveness, but will also create better living conditions, attract investments, and ensure the city's long-term sustainability. In this context, the chapter presents a smart development model tailored to the local context, drawing on successful European examples and a strategic analysis of Burgas's specific needs.

3.1. Good European Practices in Integrated Territorial Development

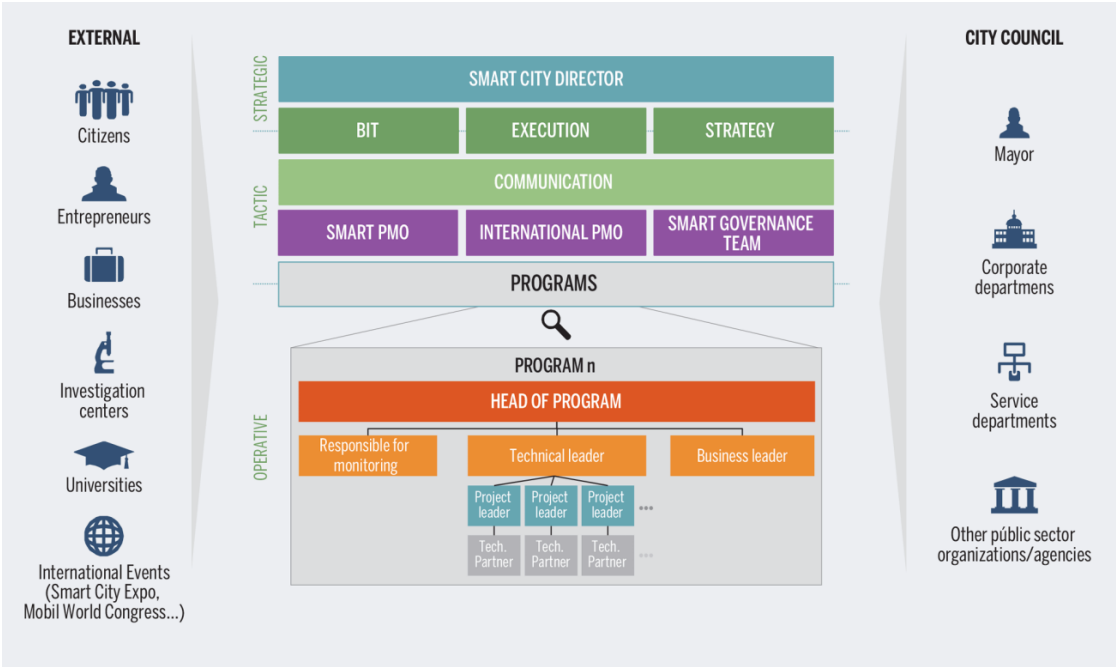
In this section, the author examines successful European practices in implementing integrated and smart territorial policies, aiming to identify sustainable development models that combine innovation, social inclusion, and environmental responsibility. These examples offer valuable insights for application in the Bulgarian context, particularly regarding the regional transformation of cities like Burgas.

A common feature among leading examples from cities such as Vienna, Copenhagen, Barcelona, Tallinn, and Helsinki is the adoption of a holistic approach, where territorial development is not viewed solely through a technological lens, but is closely tied to access to quality public services, citizen engagement, and sustainable resource use. For instance, Vienna applies a long-term vision for sustainable urban planning, coupled with a strong social policy and active civic participation. The city maintains a balance between dense urbanization and high quality of life through social housing, green areas, and cultural infrastructure.

Copenhagen exemplifies how a strategic vision for a “carbon-neutral city” can be achieved through investments in sustainable transport, smart energy management, and effective use of rainwater. The city also strongly involves citizens in neighborhood governance through digital platforms and “urban labs.” Similar models are found in Tallinn and Helsinki, where the focus lies on digitalization, transparency, and the application of artificial intelligence in public services.

Barcelona, meanwhile, is widely recognized as a pioneer in developing a “smart city,” where a systemic approach integrates technology, urban space, and governance. The city introduced the concept of "Superblocks"-urban interventions aimed at reducing traffic and enhancing quality of life by reclaiming public space for people. Additionally, Barcelona develops and operates open platforms such as *Sentilo* and *DECODE*³⁴, which provide the digital infrastructure for real-time city monitoring, data analysis, and management.

The city’s strategy is also aligned with the "15-minute city" concept, ensuring that all essential services are available within a short walking or cycling distance, thus reducing the need for transportation and fostering the local economy. Barcelona's example illustrates how the integration of digital technology, environmental policy, and social responsibility can lead to a comprehensive transformation of the urban environment.

Фузрпа 1. Barcelona Smart City

³⁴ Ferrer, J. R. (2017). *Barcelona’s Smart City Vision: An Opportunity for Transformation*. Facts Reports. [Online] Available at: <https://journals.openedition.org/factsreports/4367> [Accessed: 15 Dec. 2024].

Source: Open Edition Journals

<https://journals.openedition.org/factsreports/docannexe/image/4367/img-5.png>

In conclusion, successful European practices in smart and integrated development demonstrate that success lies not only in the application of innovations but also in creating a clear vision, a strategic framework, and strong cooperation between institutions, businesses, and citizens. The examples presented can serve as inspiration and a foundation for developing solutions tailored to the local context, especially in cities like Burgas that aspire to achieve greater territorial connectivity, sustainability, and social inclusion.

3.2. Summary of the Key Principles and Elements of Smart Growth

In this section, the author summarizes the core principles and key structural elements that form the foundation of the smart growth concept. The smart development model is perceived as a strategic response to the contemporary economic, social, and environmental challenges facing cities and regions. It requires a systemic and integrated approach, seeking an optimal balance between resource efficiency, innovation promotion, social equity, and sustainable territorial governance.

At a conceptual level, smart growth is built on several guiding principles derived from both EU practices and international sustainable development strategies:

- Integration – the need for coordination among economic, social, environmental, and spatial policies. Only through sectoral interconnectivity can long-term impact be achieved;
- Sustainability – a strong focus on balanced use of natural resources, minimizing the carbon footprint, and applying circular economy principles;
- Innovation – development and implementation of new technologies, organizational and social innovations that improve quality of life;
- Digital transformation – building a connected, open, and efficient digital infrastructure to facilitate management and access to services;
- Citizen participation and inclusion – placing people at the center of development through mechanisms for public consultation, feedback, and shared decision-making.

Based on these principles, the main structural elements of smart growth emerge, which are applied in both EU strategies and the practices of leading European cities:

- Smart governance – the use of digital tools and open data for more transparent, efficient, and accountable administration;
- Smart economy – development of a knowledge- and innovation-based economy, including startups, science parks, and tech clusters;
- Smart mobility – promotion of sustainable transport (bike lanes, electric buses, shared services), along with traffic analysis via smart systems;
- Smart energy – resource management through smart grids, deployment of renewables, and zero-emission buildings;
- Smart living environment – development of green and open urban spaces, sustainable construction, and air quality improvement;
- Smart society – access to education, culture, and healthcare through digital solutions; support for social inclusion.

An essential complement to this framework are smart development indicators, which are used to monitor and evaluate progress. These include metrics such as the share of digital public services, energy efficiency levels, extent of citizen engagement, innovation activity rate, and urban environment quality.

In summary, smart growth is not merely a technological process but a transformational approach that requires strategic thinking, institutional capacity, and active citizen participation. Its implementation entails building adaptive, sustainable, and inclusive cities and regions. Therefore, the principles and elements of smart growth should be viewed as an interconnected system that can be tailored to the local characteristics and priorities of a specific municipality, such as the Municipality of Burgas.

3.3. Building a Smart City Ecosystem Model

The author proposes a comprehensive vision for building a smart urban ecosystem that could be applied to the Municipality of Burgas to promote sustainable and balanced development. The concept of a smart city is viewed not merely as a technological process but as a strategic tool for integrating digital innovation, resource efficiency, and active citizen participation in territorial governance. The proposed model aligns with both the European Union's principles for sustainable urban development and good European practices, while also taking into account Burgas's local potential as an economic and logistical center.

The proposed ecosystem brings together several key components that function interdependently to create a sustainable foundation for shaping a smart city:

- Digital governance and smart administration – including the creation of an integrated platform for data and service management, open data, e-governance, electronic voting systems, and mechanisms for citizen feedback;
- Infrastructure and mobility – development of low-emission transport solutions, pedestrian and bicycle infrastructure, intelligent traffic management, and charging stations for electric vehicles;
- Energy and environment – use of renewable energy sources, energy-efficient buildings, smart grids, air quality monitoring systems, and sustainable waste management;
- Innovation and entrepreneurship – establishment of innovation hubs, technology parks, and support for startups through access to funding, knowledge, and infrastructure;
- Education and culture – promotion of digital literacy, access to cultural content via online platforms, interactive educational technologies, and collaborative programs with universities;
- Citizen engagement and social inclusion – creation of a “smart society” where every citizen has a voice in governance, through mobile apps, online consultations, and participatory budgeting.

A central role in this model is attributed to the local government, acting as an active coordinator and strategic driver of transformation. The proposal includes the establishment of a specialized Center for Innovation and Smart Development to oversee the implementation of smart policies in Burgas, including identifying appropriate funding opportunities, coordinating with European programs, and collaborating with businesses and the NGO sector.

Successfully building such an ecosystem also requires flexible regulatory mechanisms, stable public funding, a transdisciplinary team, and strong public-private partnerships. Equally

important is the presence of monitoring and adaptation mechanisms to ensure the system is not only technological but also dynamic, responsive, and oriented toward the real needs of citizens.

In conclusion, the proposed smart city ecosystem for the Municipality of Burgas represents an innovative and sustainable framework that builds on achievements in recent years and offers real potential for transforming the urban environment. This model is based on a balance between technology, people, and nature, and aligns with the EU's vision of a green, digital, and inclusive Europe. With proper implementation and institutional support, it could establish Burgas as a leading example of a smart city not only nationally but also at the European level.

CONCLUSIONS FROM CHAPTER THREE

To achieve smart development in the regions of Southeastern Bulgaria, it is essential to leverage digital transformation as a tool to accelerate economic growth and enhance territorial competitiveness. Public finances-whether directly or indirectly influencing regional development-must be used efficiently in order to maximize regional impact. This requires greater coordination between national policies, regional priorities, and private sector initiatives.

First, the analysis of smart development in the Municipality of Burgas reveals growing commitment from the local government toward the implementation of digital technologies, sustainable urban practices, and innovations in governance. Burgas has already taken significant steps toward establishing itself as a "smart city" through the introduction of electronic administrative services, modernization of public transport, and investments in renewable energy. However, the progress remains fragmented and lacks a comprehensive, integrated vision for the development of the urban ecosystem.

Second, a comparative analysis with leading European cities such as Barcelona, Vienna, Copenhagen, Amsterdam, and Stockholm highlights specific good practices applicable to the context of Burgas. These include the development of socially sustainable housing, creation of "15-minute cities," promotion of environmentally friendly mobility, and the use of digital platforms for managing urban spaces. These models demonstrate the synergy between technological innovation, social policy, and sustainable planning.

Third, the results of the empirical research among the residents of Burgas indicate a clear awareness of the main barriers to smart development-namely, a lack of investment, limited economic diversification, a shortage of skilled labor, and an underdeveloped entrepreneurial environment. Additionally, the need to improve transport connectivity and to better align education with economic needs stands out as a priority.

Fourth, strategic twinning with cities like Barcelona creates new opportunities for innovation transfer, joint participation in European projects, and the strengthening of Burgas's international image as a proactive, sustainable, and innovative city. In this context, transnational cooperation can serve as a powerful instrument for the rapid implementation of established best practices in sustainable urban development.

CONCLUSION

The present dissertation examines smart regional development as a strategic approach

to sustainable territorial governance, with a focus on the Municipality of Burgas. The analysis of good European practices and the implementation of Integrated Territorial Investments (ITI) demonstrates that technologies, innovation, and effective governance are key factors for enhancing regional competitiveness and improving quality of life.

It has been established that smart growth is a multidimensional process requiring coordination between the public and private sectors, digital transformation, sustainable use of resources, and active civic participation. Burgas has shown significant progress in modernizing its infrastructure, developing logistics zones, and expanding social services; however, challenges remain regarding territorial imbalances and the shortage of highly qualified professionals.

The implemented ITI projects reveal the potential of this instrument for regional convergence and integrated territorial development. At the same time, future policies should focus on expanding digital services, sustainable mobility, the circular economy, and collaboration between local institutions, businesses, and educational institutions.

In conclusion, Burgas holds real potential to become a leading smart city in Southeastern Europe by implementing integrated investment mechanisms, innovative practices, and sustainable policies that combine economic growth, social stability, and environmental responsibility.

IV. SUMMARY OF THE MAIN SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS IN THE DISSERTATION

1. A thorough analysis has been conducted on the conceptual foundations of smart regional development, with an emphasis on competitiveness, innovation potential, and the digital transformation of the economy. The research explores their impact on the spatial development of the Southeast Planning Region, as well as their role in either deepening or mitigating intra-regional disparities between urbanized and less developed territories. Special attention is given to the Integrated Territorial Strategy for the region's development for the period 2021–2027, which prioritizes support for a smart and dynamic economy through the adoption of new technologies and innovations.
2. Key factors shaping the potential for smart growth in Southeastern Bulgaria have been identified and analyzed, including the sectoral structure of the economy, the presence of research and innovation units, the level of digital connectivity, human capital, and the industrial specialization of the administrative areas. The opportunities for upgrading the economic structure through the application of smart specialization principles are assessed. Initiatives such as the Southeastern Digital Innovation Hub (EDIH DIGIHUB), which provides services in artificial intelligence, cybersecurity, and other fields to support the digital transformation of SMEs and the public sector, are taken into account.
3. The accumulated practical experience of SMEs operating in the Southeast Planning Region has been systematized through an integrated quantitative and qualitative analysis. Regional differences in the levels of economic activity, innovation capacity, and digital adaptability of enterprises have been documented. Specific characteristics of the business environment in the industrial zones of Burgas and Stara Zagora are compared to peripheral territories such as Yambol and Kotel. The role of SMEs in the

smart specialization process and their ability to implement innovations and digital technologies is emphasized.

4. A territorially focused survey has been conducted among SME representatives in the four administrative regions of Southeastern Bulgaria. Their digitalization strategies, level of technological readiness, and the impact of digital transformation on their economic performance have been explored. A comparative analysis has been made across enterprises in different subsectors (manufacturing, services, ICT), with a focus on their role in the region's smart development. The results highlight the need for targeted support for SMEs in the digital transformation process.
5. Proposals have been formulated for improving public policies and institutional support for SMEs in Southeastern Bulgaria. The recommendations include promoting regionally based innovation ecosystems, accelerating digital transformation processes, and more effective implementation of smart specialization strategies. The role of the program "Research, Innovation and Digitalization for Smart Transformation," which provides targeted support for Bulgaria's research and innovation ecosystem, is evaluated. The recommendations are linked to specific territorial challenges such as negative demographic trends, limited connectivity, and uneven access to innovation infrastructure.

IV. LIST OF PUBLICATIONS RELATED TO THE DISSERTATION TOPIC

Glushtchuk, Artyom (2021). *Digital and Social Media Marketing Before and After the Pandemic: What Awaits Us?* In: Proceedings of the Student Scientific Conference “Post-COVID Transformation of Economies and Societies,” Publishing House of UNWE, Sofia, ISBN 978-619-232-611-1, pp. 103–108.

Glushtchuk, Artyom (2023). *Digital Marketing – A New Factor in Marketing*. In: Proceedings of the Scientific-Practical Conference “Digitalization of Higher Education in Bulgaria,” Publishing House of UNWE, Sofia, ISBN 978-619-232-763-7, pp. 22–29.

Glushtchuk, Artyom (2025). *Burgas – City of the Future*. In: Proceedings of the Anniversary Scientific Conference “10 Years Department of Regional Development – Science, Education and Practice,” Publishing House of UNWE, Sofia, ISBN 978-619-232-886-3 (CD), pp. 319–327.